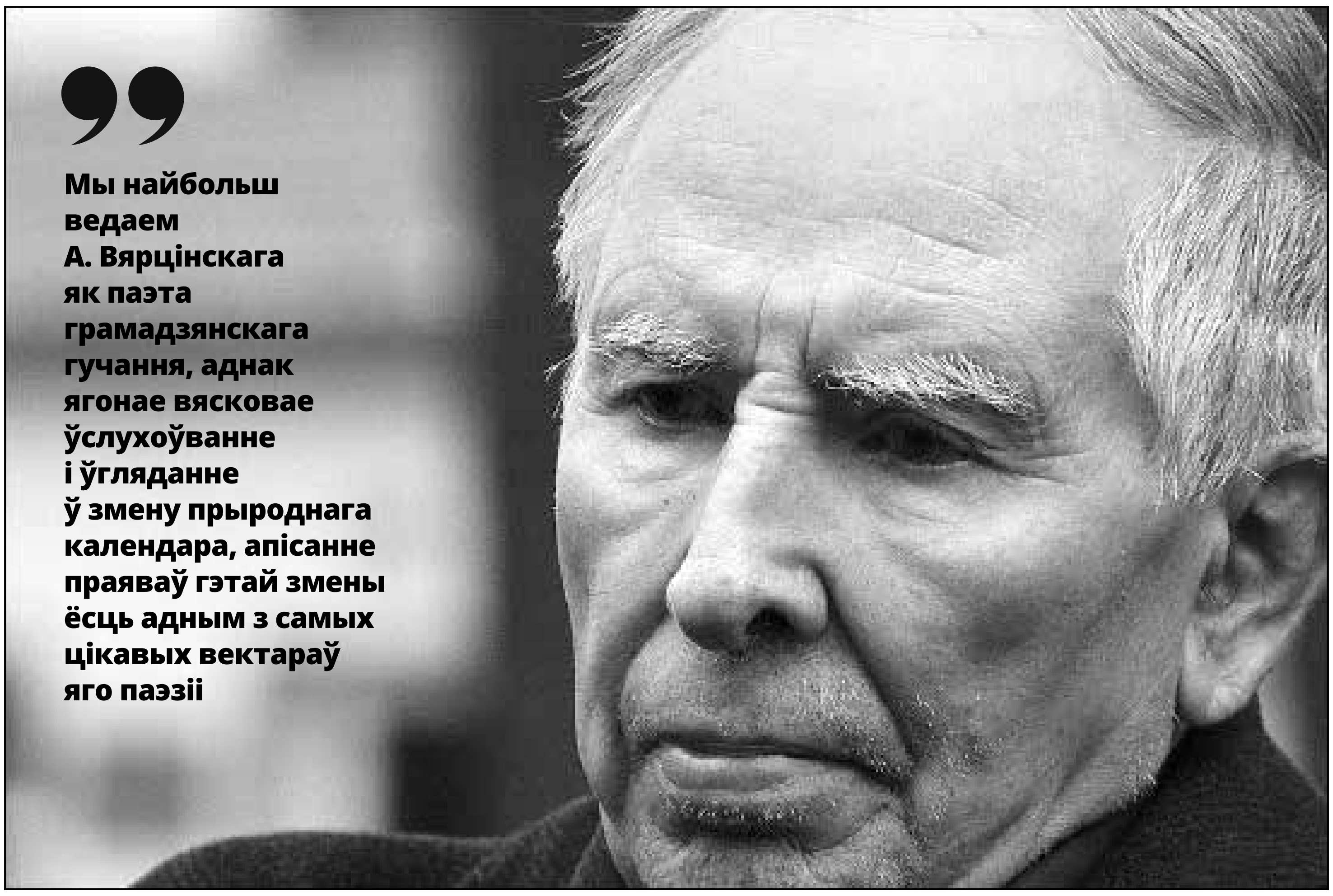
Літаратурная Беларусь

Выпуск №11 (123)
(лістапад)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas.by

Змест

Песні Анатоля Вярцінскага

Можна, канечне, называць яго «адным з найстарэйшых літаратараў Беларусі», лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы, шматгадовым рэдактарам «ЛіМа», экс-дэпутатам беларускага парламента, але пры ўсім тым наўсуцэль забыцца напісаць, што Анатоль Вярцінскі, якому 18 лістапада споўнілася 85 гадоў, вельмі моцна змяніў у 1960-я гучанне, форму і сам падыход да паэзіі.

Сённяшняя размова — пра дэбют нашага майстра і яго першую кнігу «Песня пра хлеб» (1962 год).

Характэрная адзнака шасцідзясятніцтва — у імкненні да абнаўлення паэтычнай мовы і самой вобразнай сістэмы. Найперш — герой і аўтар прамаўляюць ад першай асобы. Можна сказаць, што А. Вярцінскі пачынае з аўтабіяграфіі — паэмы «Песня пра хлеб» (пачынаць першы зборнік з паэмы — таксама нестандартны ход), якая нібы акумулюе ўвесь замкнёны сялянскі мікракосм і народную рытуальную абраднасць. Паслядоўна, строга, крок за крокам, аўтар праводзіць рэканструкцыю рытуалу выпякання хлеба: як высяваецца зерне ў зямлю, як збіраецца ўраджай, малоціцца, як расчыняецца хлеб, гатуецца рошчына, — з павагай да кожнага элемента, які ў сялянскай свядомасці набываў ледзь не магічны статус — дзяжы, хлебнай лапаты, добрага кляновага ліста, на якім пячэцца хлеб, вялікай печы на палову хаты.

Разам з тым, аўтар прыносіў у апісанне рытуалу моцную і вельмі вострую эмоцыю — якраз такую, што можна перажыць толькі ў дзяцінстве і запомніць. Такім чынам рытуал сплятаецца з вельмі асабістымі ўспамінамі. Тая ж печ персаніфікуецца як асоба, як сяброўка мінулых дзён:

Толькі не будуць ніколі забытымі
Дні, калі ў коміне выў дзіка вецер,
А ты так умела гасцінна прывеціць,
Ты нас акружала цяплом і ласкаю,
Ціха расказвала казку за казкаю,
Змаўкала, зноў чулася ветра гудзенне,
На стале хісталіся прыцемак цені...

Гэтак і сама каравайная абраднасць з'яўляецца як прывід мінулага, як нешта архаічнае, якое тым не менш моцна жыве ў мове і свядомасці паэта, зноў і зноў нараджаецца праз успамін:

Кружыцца першае лісце кляновае.
Стаіць у скверы ціш вераснёвая.
А ўверсе — воблачка, над скверам сінь...
Вітаю цябе, мой слаўны верасень!
Ты той жа ясны, ледзь-ледзь засмужаны,
ты той жа вясёлы,
ледзь-ледзь засмучаны.
Цябе з тваёй кожнаю прыкметаю
я добра помню, добра ведаю.
Дзяцінства ніхто не забудзе ніколі.
А ты быў мне лепшым
сябрам па школе.
Хіба не ты, прыветны і сонечны,
ранкам якраз такім, як сённяшні,
для нас адчыняў усе дзверы школьныя,
будзіў званкамі ціш навакольную.
І нечым яшчэ ты запомніўся, верасень.
Ці то цішынёй на азёрным беразе,
ці спелай антонаўкай ды аскомінай,
ці, можа, водарам хлебным з коміна?

Адштурхнуўшыся ад паэмы, якая, зрэшты, абыймае палову кнігі, варта перайсці да вершаў. Найбольш паказальным момантам для мяне з'яўляецца бачанне таго, як паступова перацякае са старонкі на старонку тэматыка твораў. Не аб'ядноўваючы іх у цыклы і не адзначаючы ў змесце, А. Вярцінскі з самага пачатку стварае пэўныя блокі, якія ўцялесняцца толькі ў трэцяй кнізе — «Чалавечы знак». Калі коратка перадаць гэтыя рух і «перацяканне», то можна было б сказаць так: ад паэмы, якая рэканструіруе хлебны рытуал, аўтар пераходзіць да тэматыкі касмічнай (што ёсць агульным месцам ледзь не ўсіх паэтычных кніг таго года — першага «пасьлягагарынскага»), а пасля да тэмы вайны — мінулай і магчымай. Гэтым нібыта і працягваецца ўніверсальны характар паэмнай «хлебнай містэрыі», але і аддаецца даніна патрабаванням часу. Зноў жа, трэба сказаць, мусовую для ўсіх шасцідзясятнікаў «планетарную» тэматыку А. Вярцінскі (прынамсі, у гэтым зборніку і ў параўнанні з аднакашнікамі па «філалагічнай» генерацыі) падае як мага больш завуалявана і нават, як у вершы «Зімняе сонцастаянне», акуратна падкрэслівае ненармальнасць халоднай вайны:

Ахутаны быў увесь прыцемкам
бясконцым
Самы кароткі дзень.
Запальвалі ліхтары.
Сонца як не ўзыходзіла.
Што сталася з сонцам?
Не бачыў ніхто ні ранішняй,
ні вечаровай зары.

Нам неставала дня.
І, будучы не ў гуморы,
Мы гаварылі зноў нервова аб вайне,
Казалі, што часам даводзіць да зморы
Трывога пякучая: будзе вайна ці не?

Як вечнасць, цягнулася ноч,
глухая і сцюдзёная,
Далёкая самая з усіх начэй ад вясны.
У сонным мазгу ўспыхвалі думкі дзённыя
Ды цяжка варочаліся такія ж
трывожныя сны.

Затое з палёгкай якой мы
сустракалі світанне!
Убачылі мы і зару, і першы прамень...
На гэтым канчалася зімняе
сонцастаянне, —
Угору пайшоў павольна, ды верна дзень.

Верш напісаны ў 1961 годзе — за год да разгортвання Карыбскага крызісу, у час якога кіраўнікі ЗША і СССР засталіся ў кроку ад ядзернай вайны. Якраз у той момант, калі ніхто не мог прадказаць, як яно ўсё будзе...

Пасля гэтага верша ў паэта нібыта назіраецца пералом, калі трывога за планетарную будучыню (і няўпэўненасць у самой будучыні) пакрысе спускаецца на зямлю. У літаральным сэнсе — мы найбольш ведаем А. Вярцінскага як паэта грамадзянскага гучання, аднак ягонае вясковае ўслухоўванне і ўгляданне ў змену прыроднага календара, апісанне праяваў гэтай змены ёсць адным з самых цікавых вектараў яго паэзіі. Тут жа, у інтэр'еры вясны, з'яўляецца і чалавек, які адчувае. Гэта ўсё той жа апавядальнік, памятны з «Песні пра хлеб» — толькі дарослы, з досведам перажытага і, так бы мовіць, «сфармуляванага». Тут узнікаюць першыя вольныя вершы, якімі і далей будзе карыстацца А. Вярцінскі, спрабуючы адысці ад апрыклай гладка-ўдарнай сілаба-тонікі пасляваеннай пары.

— Як хораша! А колькі, скажы, часу?
Яшчэ, напэўна, рана? Пяць гадзін!
Не можа быць! Жартуеш ты, канечне.
Зусім нядаўна ты ка мне прыйшоў.
Пагаварыць як трэба не паспелі,
І пяць гадзін ужо. Не, не,
Гадзіны дзве, не болей. Праўда?
— Не, дарагая, не жартую я.
Ды што нам да гадзінніка, скажы?
— Як разам мы — бягуць-бягуць гадзіны.
Нічым іх не спыніць і не суняць.
Калі цябе я днём чакаю,
Калі чакаю вечарам цябе,
На стрэлкі часта-часта паглядаю.
Здаецца мне: яны стаяць на месцы.
Тады мінуты за гадзін даўжэй,
І вечнасцю здаюцца мне гадзіны.

Першы зборнік Анатоля Вярцінскага можна, магчыма, назваць класічным для беларускага шасцідзясятніцтва. У ім няма адкрытай крытыкі грамадства, але ёсць жаданне гаварыць ад першай асобы, пра сваё патаемнае і глыбока адчутае — часам даволі тонка і акуратна, без лішняй рыторыкі.

Час быццам і падзывае да сябе паэта, і даволі настойліва, але той пакуль вагаецца, ці варта адгукацца на гэтыя чары...

Ціхан Чарнякевіч

Святлана Алексіевіч — па-беларуску

Прыватнае выдавецтва «Логвінаў» мае намер да траўня 2017 года выдаць серыю перакладаў на беларускую мову твораў нобелеўскага лаўрэата па літаратуры Святланы Алексіевіч.

«Мы даўно хацелі зрабіць новыя пераклады, якія былі б без купюр, сучасныя, — адзначыў дырэктар выдавецтва Ігар Логвінаў. — І сама Святлана Алексіевіч пра гэта думала і вельмі хацела, каб кнігі выйшлі на беларускай мове. Таму пайшла нам насустрач — за правы перакладу мы не плацім».

Па словах І. Логвінава, у беларускамоўнай серыі выйдуць кнігі «У вайны не жаночы твар», «Цынкавыя хлопчыкі», «Апошнія сведкі», «Чарнобыльская малітва» і «Час сэканд-хэнд», перакладам якіх займаюцца Валянцін Акудовіч, Уладзімір Арлоў, Сяргей Дубавец, Барыс Пятровіч і Андрэй Хадановіч. І. Логвінаў растлумачыў, што перакладчыкаў прапанавала выдавецтва, а С. Алексіевіч зацвердзіла іх кандыдатуры.

«Праз месяц ці паўтара перакладчыкі здадуць свае работы, затым пачнецца этап рэдактуры, карэктуры і падрыхтоўкі да друку. Пераклад вядзецца паралельна ўсіх пяці кніг. Мы хочам выпусціць іх усе разам», — сказаў выдавец.

Пра аўтарскае права

У Мінску і Магілёве ў межах дзейнасці Саюза беларускіх пісьменнікаў і Беларускай інтэрнэт-бібліятэкі Kamunikat.org прайшлі семінары, прысвечаныя аўтарскаму праву.

Пра тэорыю і практыку абароны аўтарскага права ў Беларусі распавяла юрыстка Вольга Сямашка. Семінары былі арыентаваныя на пісьменнікаў, перакладчыкаў, журналістаў і ўсіх, хто так ці інакш сутыкаецца з пытаннямі аўтарскага права.

Каардынатар Беларускай інтэрнэт-бібліятэкі Kamunikat.org Яраслаў Іванюк адзначыў, што варта правесці цыкл такіх семінараў, каб прапагандаваць тэму аўтарскага права сярод людзей, зацікаўленых у гэтым пытанні.

Вольга Сямашка зрабіла кароткія ўводзіны ў гісторыю ўзнікнення аўтарскага права, параўнала беларускае і еўрапейскае заканадаўства ў дадзенай сферы, прывяла прыклады беларускіх судовых спраў, распавяла пра практыку абароны аўтарскага права, уключна з інтэрнэтам.

У другой частцы семінара адбыўся майстар-клас, падчас якога ўдзельнікі спрабавалі скласці дамову паміж пісьменнікам і выдавецтвам, якая максімальна абароніць аўтарскія правы. Па выніках аўтары ўпэўніліся: падчас заключэння дамовы ўсё залежыць ад іх (дакумент гарантавана ахоўвае аўтарскае права, калі ў ім дакладна прапісаныя ўсе ўмовы і пажаданні, увага звяртаецца на кожны з пунктаў).

Калі ж пісьмовая дамова паміж аўтарам і выдавецтвам не падпісваецца, па беларускім заканадаўстве ўсе аўтарскія правы належаць аўтару, бо па факце перадачы правоў не адбываецца.

«Юрыст, як медык, павінен рэагаваць на ўсе запыты грамадскасці. Мне прыемна, што запыт паступіў ад Саюза беларускіх пісьменнікаў, вельмі паважанай арганізацыі, дзе вельмі шмат таленавітых аўтараў, у якіх, аказваецца, ёсць праблемы з аўтарскім правам. Па пытаннях, якія паступаюць, я бачу, што такія семінары эфектыўныя, — пракаментавала Вольга Сямашка свой удзел у праекце. — Чым больш чалавеку гаварыць пра нешта, тым хутчэй ён падключыцца. Калі маўчаць, то сітуацыя з аўтарскім правам у Беларусі будзе, як і раней».

«Мы лічым, што свядомасць аўтарскага права, аховы інтэлектуальнай уласнасці ёсць адносна невялікая ў Беларусі», — падзяліўся ўласным меркаваннем спадар Яраслаў Іванюк. — Лічым, варта гэтую тэму прасоўваць сярод беларускіх аўтараў. Каб, па-першае, заключаліся дамовы паміж аўтарам і выдавецтвам, а па-другое — каб дамовы былі двухбакова карысныя, а не толькі давалі перавагу выдавецтву. Выдавецтва — дзяржаўнае, незалежнае — гэта бюракратычная машына. Аўтар — адзін чалавек, трэба клапаціцца, каб яго правы былі найбольш абароненыя. Калі нехта парушае аўтарскае права — ён злодзей, і пра гэта трэба казаць прамым тэкстам».

Сустрэчы па аўтарскіх правах працягнуцца ў бліжэйшы час у іншых рэгіёнах Беларусі. Нагадаем, што на сайце Саюза беларускіх пісьменнікаў ёсць адпаведны раздзел «Аўтару аб праве», у якім можна знайсці адказы на пытанні, датычныя дзеяння аўтарскага права ў Беларусі.

Аляксандра Дварэцкая

«Вечны ў слове»

У Горадні прэзентавалі кнігу ўспамінаў пра Генадзя Бураўкіна «Перадусім Беларусь». Упершыню ў адной кнізе надрукавалі апошнія гутаркі з паэтам, яго ўласнае падсумаванне жыцця, творчасці і таксама апошні запавет нашчадкам.

«Берагчы Беларусь! Працягваць тое, што рабілі і не дарабілі яе лепшыя сыны. І спадзявацца, што ўсе мы — і тыя, што былі, і тыя, што будуць, і тыя, што ёсць, — вечныя: вечныя ў нашай мове, вечныя ў нашай гісторыі, вечныя ў беларускай зямлі, у беларускім слове», — такія словы пакінуў перад смерцю Г. Бураўкін, беларускі паэт, дзяржаўны і грамадскі дзеяч.

Г. Бураўкін цягам жыцця займаў шмат высокіх пасадаў, быў дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, прадстаўніком Беларусі пры ААН, намеснікам міністра культуры і друку, аднак да канца ён заставаўся паэтам.

Паводле Сяргея Шапрана, без падтрымкі Генадзя Мікалаевіча ён бы не адважыўся завяршыць «Гісторыю жыцця Васіля Быкава». Апошнія ўспаміны, якія задакументаваў даследчык перад смерцю паэта, сталі асновай кнігі «Перадусім Беларусь».

«Каб нехта не стаў апошнім беларускім паэтам, было ці не галоўным болем гэтага чалавека. Ён рабіў, што мог. Ствараў нацыянальнае тэлебачанне. Вельмі перажываў тое, што адбылося ў сярэдзіне 90-х гадоў, калі пасля адраджэння пачаўся адкат. Русіфікацыя ішла такімі тэмпамі, як ніколі не было нават у савецкія часы», — распавёў на сустрэчы Уладзімір Някляеў.

Міхась Скобла прыгадаў выпадак, калі ў 1998-м годзе Аляксандр Лукашэнка ладзіў адзіную ў гісторыі свайго кіравання сустрэчу з беларускімі пісьменнікамі:

«Я быў на гэтай сустрэчы і памятаю, як Бураўкін цэлую гадзіну даказваў Лукашэнку, якой павінна быць Беларусь, што мова павінна быць беларуская. Паўсюль, паколькі яна дзяржаўная. Заходзіў і злева і справа. На ўсялякія хітрыкі ішоў. Але было бачна, які гэта непрыступны мур. Сцяна, высокая і глыбока ўкапаная. Выслухаўшы ўсё гэта, Лукашэнка сказаў: «Ніякай Вам беларускай Беларусі не будзе! Мы за саюз з Расіяй. Мы за дзвюхмоўе». Пасля такіх слоў можна было б упасці ў адчай і беспрасветны смутак. Скласці рукі і нічога не рабіць, але Бураўкін рабіў і зрабіў. І з'езд за незалежнасць правёў. Трэба памятаць, што для Г. Бураўкіна перад усім была Беларусь. Так, як называецца кніга пра яго. І тое, што ён быў першым прадстаўніком Беларусі ў ААН, — гэта вялікае шчасце для маладой краіны. Яе прадстаўляў, па-першае, вопытны дыпламат, па-другое, патрыёт».

Як узгадаў М. Скобла, калі адбывалася першае паседжанне, патрэбен быў сцяг, які трэба было вывесіць на флагштоках перад ААН. Не ведаючы памераў і якім ён павінен быць, у апошнюю хвіліну, уначы, Генадзь Бураўкін разам з жонкай Юліяй Якаўлеўнай са знойдзеных недзе кавалкаў тканіны самі шылі бел-чырвона-белы сцяг. І на наступную раніцу ён лунаў сярод сцягоў іншых краін.

Кніга «Перадусім Беларусь» стала своеасаблівым помнікам Генадзю Бураўкіну, які да канца жыцця шкадаваў, што не ўсё паспеў зрабіць, а тое, што зроблена, магло быць лепшым і цікавейшым. Гэта адзіны выпадак у беларускай літаратуры, калі паэт сам папрасіў запісаць яго ўспаміны, ведаючы, што жыць яму засталося няшмат. Як прыгадаў Сяргей Шапран, яго вельмі хвалявала, што будзе пасля смерці: «Падчас маёй апошняй гутаркі з Рыгорам Барадуліным ён сказаў мне, што смерці няма. І калі я паўтарыў гэта Бураўкіну, ён адказаў мне: «Дзякуй»».

Паводле «Белсата»

«Пяцісотгоднасць» у Гомелі

У межах кампаніі «Пяцісотгоднасць», арганізаванай Саюзам беларускіх пісьменнікаў і Згуртаваннем беларусаў свету «Бацькаўшчына», адбылася сустрэча слухачоў гомельскай філіі курсаў «Мова Нанова» з пісьменнікамі, прадстаўнікамі выданняў «Гарбузік» і «Дзеяслоў».

Гомель наведалі рэдактары літаратурна-забаўляльнага альманаха для дзетак «Гарбузік» Паліна Грынчанка і Вольга Мазурава, а таксама паэт, адказны сакратар часопіса «Дзеяслоў» Анатоль Івашчанка. Да гасцей далучыўся знакаміты мясцовы бард Андрэй Мельнікаў.

Гаспадары, выкладчыкі курсаў «Мова Нанова» Юлія Сівец і Мікола Бянько зрабілі экскурс у гісторыю друкаваных выданняў на беларускай мове, згадаўшы першыя беларускамоўныя часопісы і газеты, у тым ліку — для дзетак.

Паліна Грынчанка і Вольга Мазурава распавялі пра ідэю стварэння альманаха «Гарбузік», а таксама правялі майстар-клас па стварэнні і разгадванні рэбусаў.

Гледачы пазнаёміліся з некаторымі тэкстамі свежага «Гарбузіка»: былі зачытаныя лімерыкі Эдварда Ліра ў перакладзе Макса Шчура — сёлетняга пераможцы прэміі імя Ежы Гедройца, а таксама жахалкі Андрэя Хадановіча. Сярод віртуальных гасцей імпрэзы быў гомельскі літаратар Сяргей Балахонаў, лімерыкі якога таксама прагучалі.

Анатоль Івашчанка распавёў пра новы нумар «Дзеяслова» і пазнаёміў слухачоў курсаў «Мова Нанова» са сваімі новымі вершамі ды перакладамі расійскай рок-паэзіі на беларускую мову.

Цягам сустрэчы самыя актыўныя ўдзельнікі мелі магчымасць атрымаць прызы.

Прэс-служба СБП

Трэці том дзённікаў Барадуліна

У серыі «Бібліятэка Бацькаўшчыны: Людзі Беларусі» пабачыў свет трэці выпуск дзённікаў і запісаў народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна.

Нататкі, якія склалі кнігу, былі створаныя ў 1979–1982 гадах. Трэці выпуск паказвае Рыгора Барадуліна ў вельмі «загружаны» для яго час, калі ён шмат працаваў над вершамі, артыкуламі, перакладамі, рэдагаваў і рэцэнзаваў новыя кнігі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», вёў перапіску з аўтарамі з усяго СССР, быў пастаянным членам літаратарскіх дэлегацыяў, вядоўцам і ўдзельнікам сотняў літаратурных вечарынаў, канферэнцый і з'ездаў. За гэтыя чатыры гады Рыгор Іванавіч пабываў у працяглых паездках на Кубу, у Балгарыю, Італію, Чэхаславакію, двойчы пабываў на Далёкім Усходзе. Акрамя падарожных уражанняў, а таксама працоўных і побытавых зацемак, кнігу дапаўняюць эпіграмы і вершы, якія нідзе раней не друкаваліся.

Істотным дадаткам да тома з'яўляюцца рэдкія фотаматэрыялы з сям'і паэта: здымкі, малюнкі, копіі рукапісаў. У прадмове ўкладальніца дзённікаў Наталля Давыдзенка паведамляе, што амаль падрыхтаваны да выдання і чацвёрты выпуск «Дзённікаў і запісаў». Папярэднія два пабачылі свет у 2015 годзе.

Прэс-служба СБП

Апокрыф Багдановіча

Да 125-годдзя з дня нараджэння паэта

Уладзімір МАРОЗ

Шчаслівы той творца, які магутнасцю свайго таленту змог узняць вядомае і відавочнае для ўсіх да ўзроўню сімвала радзімы. Згадайма: зубр — Мікола Гусоўскі («Песня пра зубра»), бусел — Уладзімір Караткевіч («Зямля пад белымі крыламі»). Максім Багдановіч — «хросны бацька» яшчэ аднаго сімвала — васілька.

Кветачка гэтая як архетып, як міфалагема Бацькаўшчыны шырока выяўлена ў народных песнях, паданнях, вершах і карцінах. Але толькі Багдановіч здолеў зрабіць вобраз агульнанацыянальным: «І тчэ, забыўшыся, рука // Заміж персідскага узора, // Цвяток радзімы васілька». Гэтыя класічныя радкі верша, а потым і песні, ведаюць усе. Дарэчы, Міхась Стральцоў у сваёй «Загадцы Багдановіча» сімвалічна падказвае, што, называючы Беларусь «радзімай васілька», Багдановіч хацеў сказаць: гэта тая зямля, якая нараджае паэтаў. Пагодзімся з гэтым і мы, згадаўшы вядомае выслоўе «Беларусы — нацыя паэтаў».

Як ішоў Багдановіч да свайго рэальнага, адначасна і метафізічнага, адкрыцця? Мо яшчэ з самых дзіцячых гадоў захавала памяць сціплы букецік някідкіх, але прыгожых кветачак? Бо толькі з запісаў народных песняў, без канкрэтнага зрокавага вобраза, няпроста ўзняцца да ўзроўню знакавасці. Як немагчыма ўявіць васілёк, гледзячы са стромкага адхону вялікай рускай ракі на неабсяжныя заволжскія далягляды ў Ніжнім Ноўгарадзе ці Яраслаўлі. Бо васілёк — кветка інтымная, кветка свойскіх беларускіх палёў, якраз у Беларусі яна выяўляецца найбольш арганічна.

Ведаў, памятаў Максім васілёк з дзяцінства. Таму так узрадаваўся ў сваю першую паездку ў Крым, калі спаткаў гэтую кветку: «Аж бачу — мне сіняй галоўкай ківае // Наш родны, забыты ў цяні васілёк. // «Здароў будзь, зямляча!» Чуць бачны ў даліне, // Панура, нявесела шэпча ён мне: // «Ўспамянем, мой дружа, ў багатай чужыне // Аб беднай, далёкай сваёй старане» («На чужыне», 1908).

І ўсё ж, думаецца, васілёк не перарос бы ў Багдановіча ў сімвал Бацькаўшчыны, каб не яго спатканне з радзімай летам 1911 года, пасля пятнаццацігадовага расстання. Тут, у Вільні, у рэдакцыі «Нашай нівы», у зборы Івана Луцкевіча ён убачыў слуцкія паясы з васільком, што і вылілася потым у верш («Слуцкія ткачыхі», 1912). Але, як падаецца, вобраз, сімвал выспеў у паэта напоўніцу пасля гасцявання на Маладзечаншчыне, у Ракуцёўшчыне. Нішто тут не перашкаджала паэту быць сам-насам з мілым сэрцу наваколлем, неад'емнай часцінкай якога быў і васілёк.

Ён так заглыбіўся ў вобраз, што аднаго верша стала недастаткова. У 1913 годзе з'яўляецца «Апокрыф», твор, які стаіць папераддзе багдановічаўскай прозы, таксама адметнай з'явы ў беларускай літаратуры. Тут раскрыта глыбіннасць васілька як вобраза, абгрунтавана прысутнасць гэтай на першы погляд непатрэбнай сіняй кветкі на зямлі, паказаны «суадносіны» яе з душою беларуса. Багдановіч выказаў свой погляд на глыбінную сутнасць мастацтва, на наканаванасць мастака. Адначасна «сінявокі васілёк» стаў сімвалам нацыянальнага адраджэння, паэтычнай кветкай Беларусі.

У «Апокрыфе» (апокрыф — некананічнае евангельскае паданне) апавядаецца, як хадзілі па беларускай зямлі Ісус Хрыстос са святымі Пётрам і Юр'ем. Было тое ў час жніва, калі ўсе людзі рупліліся аб хлебе сваім надзённым. І толькі музыка нічога не рабіў, і было сорамна яму. Ды Хрыстос суцешыў песняра: «Штодзённымі клопатамі поўніцца жыццё людское. Але калі зварухнецца душа чалавека, — толькі песня здолее спатоліць яе. Шануйце ж песні свае». Яму запярэчыў Пётра, што жыццё чалавека гаротнае, што не да песень тут, а калі нават і песня, то апроч красы павінен быць у ёй спажытак чалавеку. «І адказаў яму Хрыстос: няма красы без спажытку, бо сама краса і ёсць той спажытак для душы». І прывёў у прыклад васількі, што ўзраслі паміж збожжа. Здаецца, што і хлеб адбіраюць гэтыя сінія кветкі, але гаспадар не вырве іх, бо з маленства прыгажосць іх прыйшлася да душы. То няхай і растуць, радуюць сэрца. «Я ж кажу вам: добра быць коласам, але шчаслівы той, каму дадзена быць васільком. Бо нашто каласы, калі няма васількоў». А тут і песня жніўная ляцела над зямлёй, дзе былі словы: «няма лепш цвяточка над васілёчка».

Паўстае натуральнае пытанне: чаму якраз форму апокрыфа выбраў Багдановіч для сцвярджэння вобраза васілька як адбітка душы народа, для сваіх глыбінных развагі і высноў? Назваць Максіма Кніжніка хрысціянскім пісьменнікам у глыбокім сэнсе гэтага слова ўсё ж не выпадае. Ёсць у яго вершы «Цемень» важныя згадкі: «Але вось цераз цемень маланка блішчыць, // Асвячае мне вобраз Хрыста… Яго крыж… // Ажываеш, здаецца, душою гарыш. // Але толькі чаму ж так малы гэты час?! // Зноў навокал цемень. Свет зірнуў і пагас. // Не глядзіць на мяне ясны вобраз Хрыста. // Над зямлёю імгла, у душы пустата». Чым заканчваюцца яны? Безвыходнасцю, якая зразумелая нам у звязку з хваробаю паэта, але якой не можа быць для хрысціяніна па азначэнні. Тым не менш, выдатна ведаў і разумеў паэт, якая кніга ёсць найгалоўнаю для ўсіх хрысціян — Біблія. Таму своеасаблівa і «заручыўся» евангельскай падтрымкай, нават форму запісу паўтарыў такую ж (вершы ў раздзелах пазначаны лічбамі).

А можа, пафантазіруем, Максім ведаў і такое паданне? Звязанае яно з гісторыяй здабыцця ў чацвёртым стагоддзі Святога крыжа царыцай Аленай, маці імператара Канстанціна. Сам гэты факт вядомы, але цікава іншае. Чытаючы захапляльны раман «Авантуры майго жыцця» Саламеі Пільштыновай (Русецкай), нашай вядомай лекаркі і вандроўніцы з XVIII стагоддзя, якая родам з Навагрудчыны, натрапіў на прыпавесць, блізкую духам Багдановічаму «Апокрыфу». «Гэты святы крыж колькі соцен гадоў у зямлі ляжаў, у вялікай кучы гною і смецця, што з усяго горада габрэі выкідвалі і вывозілі, але святая Кроў, такая слічная і чыстая на крыжы засталася; адна зёлка, што завецца па-русінску васілёк, каля крыжа расла і над ім нахілялася, таму ў праваслаўных цяпер такі звычай, калі свянцонай вадой крэпяць, дык васільком».

Уявіце сабе: толькі адна з кветак не забылася на пакуты Хрыстовы! Сапраўды, васілёк — кветка боская. У вянках, якімі ўпрыгожваюць беларусы свае крыжы-абярэгі на ростанях, пачэснае месца займае васілёк. А сам крыж — гэта знак любові Гасподняй, знак Яго дабрадаці, што разліта паўсюль. Згадайма таксама, што васілёк мае сакральную ролю і ў шлюбным вянку маладой. Няхай і не ведаў Багдановіч пра васілёк каля крыжа Гасподняга, але ў «Апокрыфе» пайшоў адзіна правільным шляхам…

Папраўдзе, калі ў свой час прачытаў «Апокрыф» Багдановіча, усё вышэйзгаданае асэнсаванне прыйшло не адразу. Найперш запалі ў душу заключныя радкі твора: «І босыя ногі Хрыста пакідалі на цёплым, мяккім пылу дарогі сляды. // Але гора вам, людзі, бо даўно ўжо затапталі вы іх. // Амін». Чаму якраз яны? Таму што сам пакутлівa думаў аб пануючай на свеце бездухоўнасці. Бо без духоўнага адраджэння не будзе і нацыянальнага. Гэта для мяне бясспрэчная ісціна. Адразу ж у той далёкі ўжо час і верш напісаўся, дзе эпіграфам былі згаданыя радкі Багдановіча.

Сляды

Ішоў чалавек па дарозе
У вечнай прыкметнай трывозе,
Як быццам чагосьці шукаў…
І я хваляваццa пачаў.
І я да яго далучыўся —
Да долу пагляд апусціўся.
Шукаю адчайна сляды
Таго, хто пазбавіць бяды.
Я ведаю пэўна варункі,
Што тут Ён хадзіў з ратункам.
Зaглядваю ў твары людзей,
Каб конча не страціць надзей.
Дарэмна — пабляклыя твары…
А з цемры вылазяць пачвары,
Рагочуць — хадзі і гукай,
Цяпер гэта наш ужо край.
Туманяцца вочы ў адчаі —
Дарэмна руплівa шукаю.
Няма — затапталі даўно,
І знаку нідзе не відно.
Ой, гора вялікае, людзі,
Грахі нашы цісняць на грудзі.
Святыя шукайма сляды,
Інакш не пазбыцца бяды.

«Апокрыф» Максіма Багдановіча, усведамляў ён гэта ці не, даў пачатак хрысціянскаму накірунку ў беларускай літаратуры. Не толькі адлюстраванаму, дзе ёсць хрысціянскія матывы, вобразы, рэфлексіі, але і прамому, дзе ёсць форма і непасрэдная адсылка да Евангелля, евангельскіх падзей (хай сабе і апакрыфічных).

Што яшчэ можна згадаць? «Хрыстос прызямліўся ў Гародні» Уладзіміра Караткевіча, раман, якому пісьменнік даў падзагаловак «Евангелле ад Іуды». Хоць тут больш народнай гістарычнай стыхіі, чым евангельскіх алюзій. Глыбінна, да прыкладу, асэнсаваць кантрапункт Новага Запавету — дыялог Ісуса Хрыста з Пілатам, беларуская літаратура яшчэ не здолела. У рускай літаратуры ёсць Фёдар Дастаеўскі з «Легендай аб вялікім інквізітары» ў рамане «Браты Карамазавы», Міхаіл Булгакаў з «Майстрам і Маргарытай». Чынгіз Айтматаў у рамане «Плаха» паспрабаваў развязаць гэты кантрапункт. А ў нашай літаратуры вялікі Багдановіч даў знак амаль стагоддзе таму назад…

І ўрок Багдановічавага васілька з «Апокрыфа» мы засвоілі добра. Высока трымаем сімвал Бацькаўшчыны. Згадайма апошні па часе прыклад. У творы Віктара Казько «Сказ пра ката, каторы смяяўся» тры кусцікі васількоў паўстаюць пасярэдзіне нябеснага круга ў містычнай (язычніцкай, хрысціянскай?) відзежы героя. Тут жа і тры неўміручыя радкі Багдановіча. І далей: «Гэта быў след. І хто б яго не зрабіў, на якіх сузор'ях, след гэты быў цалкам зямным. І не проста зямны — тубыльскі. Толькі тубылец мог падкінуць яму такую сціплую, знакавую кветку гэтага куту, гэтага краю. Ключ, ключык яго духу, душы: параднёная назаўсёды з ёй кветка, што адначасова і пустазелле ў жыцці. Але якое пустазелле, калі над ім схіляе галаву колас, калі блакіт яго і ў небе, і ў задуменных вачах вады азёр, рэк, старыц на зямлі, а цяпер во прыкмечаны, адзначаны і сусветам, космасам, ад якога чалавек, гэта яго пшанічнае поле атрымалі пасланне, шыфроўку з букецікаў васількоў. І ён усцешыўся, ласкава ўсміхнуўся васількам. І васількі, здаецца, таксама ўсміхнуліся яму ў адказ».

Жыве, жыве Багдановічаў васілёк! Бо тут вобраз душы народа, якая прагне не толькі хлеба надзённага, але і песняў. Вобраз высокі, адрасаваны ў неба. Як дабрадаць Гасподняя разліта паўсюль, толькі май свядомае жаданне і духоўную моцу дастаць яе… Так і васількі, знакі Божай любові і дабрадаці, раскіданы наўсцяж па жытнёвых нівах нашай Беларусі. Толькі трэба расплюшчыць вочы і адкрыць душу, каб убачыць і зразумець гэтую глыбокую прыгажосць і далучыцца…

І дзякуй Максіму Багдановічу, што дапамагае нам у гэтым.

Як быць паэткай у сучаснай Беларусі?

Дыскусія «Забіць у сабе анёла, або Як быць паэткай у сучаснай Беларусі» з удзелам Валянціны Аксак, Вольгі Гапеевай і Насты Кудасавай прайшла ў літаратурным музеі імя Петруся Броўкі.

Фота Зарыны Кандрацьевай

Мадэравала сустрэчу паэтка і перакладчыца Юля Цімафеева. Дыскусія адбылася пры падтрымцы культурніцкай кампаніі «Будзьма беларусамі!» і Саюза беларускіх пісьменнікаў.

У віктарыянскай Англіі існаваў парадак, пры якім жанчына мусіла быць «angel in the house» — анёлам у доме. У адным са сваіх эсэ пісьменніца Вірджынія Вулф распавяла, як ёй давялося забіць у сабе гэтага самага анёла, каб стаць творчай асобай. Ці забіваюць у сабе анёлаў беларускія паэткі, высвятляла Юля Цімафеева.

Дыскусія складалася з двух блокаў: у першым аўтаркі адказвалі на пытанні, у другім чыталі вершы. Прадстаўляем найбольш яркія моманты размовы.

Паэтка ці паэт?

Юля Цімафеева: — Калі казаць пра жаночую паэзію — гэты панятак у розных вуснах мае featureнае значэнне. Прыкладам, крытык Леанід Галубовіч неяк у сваім артыкуле пахваліў беларускіх паэтак, якія пачалі «мужнець» — пісаць як мужчыны, а значыць, лепей. А вось калі гавораць феміністкія крытыкі — гэта ўжо іншае, бо яны робяць акцэнт на жаночым досведзе. Як вы сябе адчуваеце ў межах жаночай літаратуры? Што яна ў вас забірае і што дае? Ці звяртаеце вы ўвогуле ўвагу на гэты панятак — «жаночая літаратура»?

Вольга Гапеева: — Да прапановы паўдзельнічаць маім творам у зборніку жаночай паэзіі я б паставілася дваіста. Я ведаю, што ў грамадстве такі зборнік будзе ўспрымацца хутчэй за ўсё як штосьці пра птушачак, качанятак, кветачкі, несур'ёзнае, другаснае. З гэтага пункту гледжання мне б не хацелася ў такім удзельнічаць, бо ацэнка будзе ісці са знакам «мінус» у патрыярхатным грамадстве мужчынскай літаратуры. Магу, канечне, спадзявацца, што знойдзецца крытык, які будзе стаяць на феміністкіх пазіцыях, паставіцца больш гендарна чулліва, зможа прачытаць самі творы і не будзе хапацца за назву. Палічыць, што назва тычыцца толькі нейкай біялагічнай прыналежнасці аўтарак да жаночага полу. Але адзін адсотак на тое, што такі крытык з'явіцца. Можна рызыкнуць і пачаць норму расхістваць. Вось выдаць, прыкладам, зборнік «Літаратура ХХ ст.» і ўнесці туды толькі жанчын, нічога нікому не тлумачачы. Проста паглядзець, якая будзе рэакцыя. Бо існуе шмат зборнікаў, дзе адны аўтары-мужчыны, і ніхто не задаецца пытаннямі на гэты конт. Канечне, выходзілі зборнікі «Жанчыны выходзяць з-пад кантролю» і «Пакахай мяне, калі ласка», і яны так ці інакш былі маркіраваныя як зборнікі жаночай прозы. Таму для мяне заўсёды ёсць рызыка трапіць у ружовае гета. Але калі б у грамадстве былі створаныя адпаведныя інстытуты феміністкай крытыкі, выдавецтвы, якія б ведалі, як з гэтым працаваць, я б не баялася быць уключанай у такія зборнікі.

Валянціна Аксак: — Падаецца, што панятак «жаночая паэзія» ўзнік зусім нядаўна. Першая наша беларуская паэтка Цётка — хто яе творы называе жаночай паэзіяй? Ці Наталлі Арсенневай, Ларысы Геніюш. Я думаю, што канон літаратуры створаны за часы, калі пачаў актыўна культывавацца мужчынскі шавінізм у нашым грамадстве. Пакуль у культуры былі людзі, якія трымаліся традыцыі старой інтэлігенцкай шляхетнай школы — гэтых панятках не было. А калі на троны пайшлі людзі з гразі ў князі, яны і прынеслі гэтыя каноны. Мне здаецца, гэта якраз прыкмета росквіту безкультур'я 70-х гадоў. Потым гэта працягнулася і, на жаль, квітнее. Ад маладзейшых калегаў, якія ў нас ужо зняныя і аўтарытэтныя, даводзіцца таксама чуць пра гэтыя каноны, і гэта сведчыць толькі пра іх узровень культуры. Ні пра якую эстэтыку гаворкі няма. Але мы не мусім ім падпарадкоўвацца. Я не адношу сябе да жаночай паэзіі. Крыўдзіцца на такія сцвярджэнні я ўжо даўно развучылася, бо крыўда прыніжае. Я гэтага не заўважаю.

Наста Кудасава: — Пагаджуся са спадарыняй Валянцінай. Мне ўсё адно. Чаму не кажуць пра мужчынскую літаратуру? Жаночае — толькі калі жанчына напісала? Я не тое што грэбую гэтымі тэрмінамі, але калі мы сустракаемся з калегамі-паэтамі, мы не акцэнтуем увагі на тым, што мы мужчыны і жанчыны — гэта стасункі роўных універсумаў. Мы не падкрэсліваем жаноцкае і мужчынскае ў звычайным жыцці. Чаму гэта павінна падкрэслівацца ў паэзіі? Я не супраць, калі гэты тэрмін важны для навукоўцаў. Калі ў маёй паэзіі бачны мой жаночы досвед — добра. Але мая паэзія — мой выключны дыялог з Богам, і хто як яго назаве і акрэсліць — няважна. На мяне яшчэ ў школе вельмі паўплывала Цвятаева, і хай яна сябе лічыла паэтам — чаму не? У дзяцінстве любіла Яўгенію Янішчыц, але ўсё адно неяк для сябе асабліва не вызначала — жанчына, мужчына.

Вольга Гапеева: — Маё літаратурнае фармаванне ішло пад уздзеяннем аўтараў-мужчын. З жанчынамі-аўтаркамі пазнаёмілася тады, калі распачала самастойныя пошукі, і гэта было пэўнае адкрыццё. Тады ж для сябе і адкрыла гэтую перарваную традыцыю, пра якую пішуць усе феміністкі — даследчыкі літаратуры: складанасць яшчэ і ў тым, што кожны раз жанчынам-аўтаркам трэба прыходзіць і нанова адкрываць літаратурную прастору. Гэта праблема, з якой не сутыкаюцца мужчыны. Уся літаратурная традыцыя перад мужчынамі, ёсць на каго абапірацца, усё прапісана. Для жанчын тут трошкі вакуум, і табе здаецца, што ты кожны раз — першая. І што я, можа, хачу быць чалавекам бясполым у некаторых сітуацыях, а на мяне глядзяць як на жанчыну, не хочуць успрымаць як той універсум, пра які казала Наста.

Забітыя анёлы

Наста Кудасава: — Мой анёл сам забіўся. Даводзіцца ўвесь час змагацца, каб не забіць да канца, ажыўляць. Я вельмі злы чалавек, калі пішу, мяне лепш не чапаць. Разумею віну перад дзецьмі, калі яны чакаюць увагі. Але пісаць вершы і заставацца сціплай, пяшчотнай, спагадлівай — я не ведаю, як гэта магчыма, не мой выпадак. Але раздражнее, што бачаць знешнасць, вобраз, бо гэта не заўсёды адпавядае таму, што ўнутры. Хай бачаць анёла, а я буду жыць з дэманамі.

Вольга Гапеева: — Можна перанесці тое, пра што казала Вірджынія Вулф, на кожную і кожнага з нас. Але я лічу, што любы творчы чалавек, калі стварае штосьці шчырае, — гэта не зусім тое, чаго ад яго чакаюць у соцыуме. Ва ўсіх нас ёсць ролі, і роля паэта ці паэткі вымагае нетыповых паводзінаў звычайнага чалавека. І таму не тое што даводзіцца забіваць — не забіваць нельга. Бо калі будзеш думаць, хто што падумае, — нічога не атрымаецца.

Валянціна Аксак: — Я люблю свайго анёла. Дэман — анёл, якога не любяць. Але словы пра анёла сказала жанчына-празаік, а проза і паэзія — два розныя сусветы. Янка Брыль параўноўваў празаіка з працавітым аратым, а паэта — з жаваранкам, які спявае над ім у гэты час. У мяне вершы здараюцца, і мне ніколі нішто не замінае. Цяпер я засталася з адным мужчынам дома, а жыла з трыма. Адзін анёл на трох мужчын. Але гэта мне не замінала — гэта як дождж, яго не адменіш. Трапляеш у такі стан, што тут зробіш...

Цялеснасць

Валянціна Аксак: — Ніколі не зважала, што падумаюць пра мае вершы. Бо так заканчваецца творчая свабода. Калі самацэнзура старалася падбірацца да горла — я адкідвала яе. Леанід Галубовіч прыгваздзіў мяне — маўляў, я занадта аголеная, нясу адказнасць за пазнавальнасць герояў сваіх твораў. Нашыя з вамі такія сферы пачынаюць успрымацца як аўтабіяграфія. Але не бойцеся быць шчырымі — гэта ратуе. У іншых жанрах, можа, важна, пра што пішаш. У паэзіі ніякага значэння не мае, тут толькі адно пытанне: як напісана. А пра што — пытанне прозы ці кінематографа, тут тэма мае значэнне.

Вольга Гапеева: — Калі я пішу, я думаю толькі пра мову і сябе, не пра чытачоў. А пра цела можна пісаць рознымі шляхамі, не згадваючы яго. Ёсць інтэрпрэтацыя, і я, робячы верш бачным у прасторы, пагаджаюся на пэўную рызыку і мушу быць гатовая, што пачую розныя меркаванні пра залішнюю аголенасць і шчырасць. І так, галоўная праблема — атаясамленне цябе з галоўнай гераіняй верша.

Наста Кудасава: — Не разумею, як думаць, хто што падумае пра мае вершы. Пра цела я не пішу, але для мяне само слова — эратычнае. І гэта не значыць, што я пішу пра цела і сцёгны. У Веры Паўлавай ёсць «легла с недописаными стихами во рту, не могла целоваться». Слова на языку — гэта эратычна, і напісанне верша — эротыка, але трэба пісаць так, каб пра гэта ніхто не здагадаўся, каб адчуў на скуры ці ў жываце. Верш — гэта дотык.

Публічнасць

Валянціна Аксак: — Публічнасць любому чалавеку, які склаў рукапіс, забяспечваюць выдаўцы. У мяне выступаў было мала, не магу сказаць, падабаецца ці не, — я вельмі доўга адмаўлялася. Для мяне гэта кожны раз стрэс і больш нічога.

Наста Кудасава: — Раней не любіла выступаць, але нешта змянілася. Раней хварэла пасля выступаў, ляжала з тэмпературай, але нядаўна зразумела: калі не пішаш у стол — важна паглядзець людзям, якія прыйшлі, у вочы. Як і любому чалавеку, хочацца выйсці ў людзі, адчуць родныя душы. Ну, тут ужо і ўзрост: хочацца зразумець, навошта я ўсё гэта раблю. Але я не ведаю, што такое быць знакамітай, ведаюць мяне ці не.

Вольга Гапеева: — Пісаць і выдаваць кніжкі — адно, але творчаму чалавеку патрэбны фідбэк: паэты — крыху дзеці, ім трэба, каб іх пахвалілі. Прыемна, калі пляскаюць, калі вершы цытуюцца — жыццё пражытае не дарма. Але чытаць вершы вельмі стрэсава, бо гэты працэс сапраўды можна параўнаць з раздзяваннем. Гэта нейкі шаманскі сеанс магіі — я ўваходжу ў стан, пасля якога і трэсці можа, бо ўкладаеш энергетыку. У такія моманты з цябе шмат сыходзіць. Паэзія — хутчэй аддаванне.

Ці ёсць будучыня ў паэзіі?

Вольга Гапеева: — Крыўдна за паэтаў, паэзію. Стаўленне бачнае ў палітыцы выдавецтваў, перакладчыкаў: яны хутчэй бяруцца за прозу. Неяк на перакладчыцкай майстэрні я пачула ад адной перакладчыцы, што яна б ніколі не змагла перакласці верш, бо для яе занадта шмат працы ў занадта маленькім кавалку. А для мяне ж верш — як дыямент, з якім ты працуеш і не думаеш нават, што ён займае мала месца. Таму я заўсёды спрабую зрабіць паэзію больш бачнай. Праўда, якія сродкі для гэтага патрэбныя, я не ведаю. Час цяпер больш прагматычны.

Наста Кудасава: — Я пагаджуся з Эклезіястам: што было, тое і будзе. Заўсёды вельмі мала людзей чытала паэзію, але яна заўсёды была жыццёва неабходная. А тое, што мала людзей чытала, — гэта не для ўсіх. Проста трэба збірацца самім, не зважаючы на выдавецтвы, і несці паэзію ў масы.

Валянціна Аксак: — Аптыміст — дрэнна інфармаваны песіміст. Не пры нас першых хаваюць і кнігі, і паэзію. Але хаўтуры заўчасныя. Прырода мудрая, яна не толькі правільных людзей ставрае. Заўсёды будуць выключэнні ў выглядзе паэтаў.

Юля Цімафеева: — Найперш хацелася даць слова паэткам, якія (у адрозненне ад паэтаў) не гавораць на такія тэмы ў СМІ, у якіх мала бяруць інтэрв'ю — каб яны выказаліся і яшчэ больш задумаліся, сфармулявалі для сябе тое, пра што ты сама ў сябе не пытаешся часам. А па-другое, хацелася, каб яны пачулі адна адну. У нас не так шмат імпрэзаў, дзе паэткі гавораць з паэткамі, у асноўным паэткі разбаўляюць нейкія мужчынскія калектывы. Таму я задаволеная дыскусіяй. Розныя паэткі, розныя меркаванні, было вельмі цікава...

Аляксандра Дварэцкая

Браце мой кастрычнік

Васіль ЗУЁНАК

***

Адлятаюць дрэвы-птушкі,
Аблятаюць,
Залатое — на падушкі —
Пер’е пакідаюць.

А каму падушкі тыя?
Зоркам зімняй ночы:
Спіце, сніце залатыя
Сны, нябёсаў вочы…

***

Вецер ірве лістоту,
Яблыню хіліць ніц,
Неба нясе самоту
Хмарамі без навальніц.

Верасня цвет верасовы
Мёдна вясну нагадаў,
Лета замкнуў на засовы, —
Службу кастрычніку здаў.

Лён вытрасае кастрыцу,
Кужалю сняцца шаўкі:
Восень лагодзіць скарыцца, —
З ёй ваяваць не з рукі.

Бо як не сёння, дык заўтра
Песня нахлыне з нябёс, —
Вырай той песні аўтар,
Вырай, мой спраўджаны лёс.

Вырай, што й сам не знае
Ўсіх незямных высноў:
Ці ён навек адлятае,
Ці, можа, вернецца зноў?

Што ж, браце мой кастрычнік,
Я аб адным папрашу:
На ветры, для восені звычным,
Не ледзяні душу.

А далягляд заімглёны
Не назаўжды — і якраз
Будзе святлом блаславёны
Восені мудры час!..

***

Нібы гадзіннік хто завёў —
Па крузе:
Вецце — і галлё,
Галлё — і вецце, —
Ход за ходам —
Мяняюцца, як поры года.

Калі з лісцём шапоча вецер —
Вясна: і ў вецці, і на свеце.

А голае галлё галосіць
З шалёным ветрам, —
Гэта:
Восень…

Канава

Я забыўся, дзе той блакіт,
Дзе туман той на ўкосным світанні,
Дзе нябёсаў зорны санскрыт,
Што нясе з прарадзімы пасланне,

Дзе асокі над тайнай крыніц,
Ім даверанай мудрай вадою,
Дзе высокі гнеў навальніц —
Суд чыніць над сухменнай бядою…

Ды і ты: дзе сама ўжо ты, Нача, —
Збегла ў свет — да самага дна.
Берагáм захінуцца няма чым, —
Як распранутыя да сна…

Ці вада, ці бяда бяжыць?..—
А канава — галоўны фарватар.
І ўжо вучыць цябе, як служыць,
Новай выпечкі меліяратар…

Гэты высушыць да касцей,
Клёку звіліны каналізуе,
Што не ў лад з ім у думках расце,
Спрагназуе і лакалізуе.

І вісіць над табою, як смог,
Вешчуна стабільная догма:
«Я стараўся, зрабіў, што мог:
Будзем жыць так, але нядоўга…»

А вада ўсё бяжыць і бяжыць…
І канава, канава, канава —
Дрэсіруе крыніцы жыць,
Каб ні кроку ні ўлева, ні ўправа.

Адкажы мне, прачыстая Нача…
Сто пытанняў, а ты — адна.
Ды маўчанне — як лёс жабрачы…
Намаўчаліся, хопіць спаўна!..

Не маўчы, не маўчы — адкажы,
І з адказам тваім палячу я:
Боль зямлі маёй з небам звяжы, —
Можа, хтосьці ўсё ж ды пачуе…

***

Як мама гаварыла
Тым, хто крычыць дарма:
— Разумная кабыла —
Ары сама…

Плыве човен…

Плыве човен, вады повен,
На бок пахіліўся,
Як гуляка з перапою,
Што не пахмяліўся.

Ані чаркі, ані хлеба
За душой не мае,
А душа — душа, як неба,
Ўсе грахі прымае.

Плыве човен залачоны
Поўняю з арбіты,
Лёгкай хваляю хрышчоны,
Цяжкаю — заліты.

Ён плыве сабе — дняпруе,
Начыць ці сажуе,
З берагамі не сябруе,
З глыбінёй мужуе.

А дарэмна! Бераг родны —
Як зарука выжыць.
Ён з віроў глыбакаводных
Выведзе на стрыжань.

Плыве човен сам сабою,
А куды, не знае.
Толькі шлях марскім прыбоем
Весляроў гукае:

«А дзе ж гэта вы, малойцы,
Патапілі вёслы,
На якой такой папойцы
Пагублялі вёсны?..»

***

Той час падступіўся: усё ўспамінаю,
Пражытым жыццём зноў жыву —
віртуальна.
Жыву развітальна, жыву спавядальна:
Лягчэй, калі ўсё на зямлі пакідаю.

А што застаецца цяжарам на крылах,
Што нават стаілася ад успамінаў,
Таго не аддам я, таго не пакіну, —
Табе давяраю, магіла…

***

Збівае Пегас капыты,
Падрэзаны крылы Ікаравы:

Былое — сон залаты,
Цяперашняе — бяздарнае.

Ёсць лінія генеральная,
Ды ў немачы час заграз…

А будучае? Геніяльнае.
Шкада, яно будзе без нас.

***

Жыцця і смерці крэўнасць спрадвечная
Нам Усявышнім наканавана.
Толькі смерцю ачалавечана
Будзе жыццё тваё — позна ці рана…

Мы і родныя ўсе і роўныя
Для Яе, што пакліча ў вырай,
І яшчэ да Суда Галоўнага
Атрымае кожны свой вырак.
Пакуль не Страшны,
Пакуль зямны —
Не ўспамінаюць
Грахоў ля труны…

Адгалошаны, неагалошаны
Будзе вырак суда людскога:
Пра нябожчыка — Богам адпрошана —
Толькі добрае ці… нічога…

Ніколі…

Як ніколі не ступіш на ўласны цень,
Так ніколі не спыніш
апошні свой дзень.
Як ніколі не высніш пакутную ноч,
Так ніколі свой лёс
не абыдзеш наўзбоч…

***

«Прабачце…» — я кажу на развітанне —
Усім і кожнаму, — і зараз, і ў запас…
Хоць прамаўчу, калі мяне не стане, —
Але прабачце тройчы і ў той час.

Хай страшны суд — пакуль зямны што —
судзіць, —
Я ўсё прыму: я ў дзеі не глядач…
Але страшней, чым вырак, як не будзе
Каму — на ўсёй зямлі —
сказаць «прабач»…

Егіпецкі матыў

Апроч тайны пірамідаў
Ёсць яшчэ адна загадка:
Бог Асірыс і Ісіда,
Паяднанне ўсіх пачаткаў.

Супярэчнасць — як найменей —
Забаронам нашым стройным:
Ва ўзаемнасці сямейнай
Муж і жонка — брат з сястрою.

Ён — прыроды зберагальнік,
Гадавúх кругоў ахова,
І пры смерці ўтаймавальнік
Тагасветнай установы.

А яна пры ім багіня
Лекавання і ўраджаяў,
Моцных шлюбаў берагіня, —
Толькі б дзетак нараджалі!..

Быў адзін тварэц — Бог-бацька
І ў Адама з Евай, — пэўна,
Вышук лішні, адшукаць каб
Найбліжэйшую іх крэўнасць…

Міф ёсць міф. Але здзівіцца
Маем знак не легендарны —
Кветку нашу: брат-сястрыца,
Ці інакш: Іван-ды-Мар’я.

Роднасць крэўную з каханнем
Хто з’яднаў? Якая сіла?
Адказаць сам Бог не ў стане.
А жыццё — ускаласіла.

Найвышэйшая з узнагарод

Анатолю Вярцінскаму —
творцу выдатнага
паэтычнага сузор’я,
дзе, між іншых, праменяцца
зорныя кнігі
«Песня пра хлеб» і «Чалавечы знак», —
у дзень 85-годдзя

Знае Бог: Анатоль Вярцінскі
Па жыцці не хадзіў бачком,
Прад уладай не гнуўся націнкай,
Не сядзеў у закутку маўчком.

Гаварыў без прыкрас — а па цэлі —
Праўду з самых высокіх трыбун,
Каб у тых паджылкі трымцелі,
Хто пражэцца ў чыноўны табун.

І тварыў натхнёна, адкрыта,
Рыфму ў верш не гнаў без патрэб:
Нáперш трэба пасеяць жыта,
Каб спяваць потым песню пра хлеб.

Жыў паэт, як належыць паэту:
Музе словам пустым не пыліў —
Знаў да сэрца яе сакрэты,
А зрэдзьчас каньячком весяліў.

Не мамоне — служыў народу,
Не бадзяўся ў тусоўках гуляк.
І вышэйшы за ўсе ўзнагароды —
Над усім — Чалавечы меў Знак!

18.XI.2016

Зямля і неба

Зямля —
гэта: я, ты, ён, яны;
Неба —
гэта: мы.

І нябожчык усміхнуўся...

Уладзімір МІХНО

Ён ведаў, бываюць розныя неверагодныя сітуацыі ў жыцці, але каб гэткая... Быць не можа! Аднак, што мы ведаем пра смерць, хоць бачым яе, жывыя, на кожным кроку, нават прывыкаем. Лацвей прывыкнуць, калі паміраеш не ты, а іншыя.

Колькі ж ён, Афінаген Лявонавіч, пабачыў нябожчыкаў за сваё хай сабе не надта доўгае, але ж не марнае жыццё! Калі быў маленькім ды жыў з бацькамі ў вёсцы, ён, жаўтароты хлопчык, не прапускаў... ніводных хаўтураў. Не важна, хто паміраў — а паміралі большасцю сярэдняга веку мужыкі, з гарэлкі, ды радзей, зморшчаныя, як грыбы пасля першых асенніх замаразкаў, бабулькі. Гэтыя чапляліся за жыццё да апошняга, зачыняліся ад смерці ў хатах, сядзелі зашчэпленымі і ноччу і ўдзень. Але кашчавая ўсё роўна іх падпільноўвала, прыходзіла — што ёй тыя зашчапкі! Такі закон. І бабулькі ўрэшце здаваліся ёй у палон, ляжалі ў дамавіне ціха і смірна. Нос смешна выцягваўся, твар рабіўся прасветлены, вусны ўсёдна як бы ўсміхаліся. Маленькі Афінаген, дачуўшыся пра хаўтуры, смела заходзіў у хату, па-даросламу здымаў шапку перад нябожчыкам і нават уздыхаў, спаважна сядаў на лаву, якіх было панастаўляна ля труны. Людзі ставіліся да яго па-рознаму: хто паблажліва і нават з ухвалаю, во, маўляў, якое разумнае, дарослае дзіця, калі з малых гадоў навучылася паважаць людзей, хто мо і ўхмыляўся, калі пацан з натоўпам дарослых урачыста крочыў на могілкі. Зрэшты, людзям было не да яго. Афінагену ж часта даручалі несці вянок, і хлопчык быў, як ні кашчунна гэта гучыць, велічна-шчаслівы, бо адчуваў у гэты момант сваю значнасць і патрэбнасць людзям, далучанасць да іх спраў, якой яму так не хапала ў жыцці... Не цяжка прывыкнуць да чужое смерці. І яна можа нават здавацца табе прывабнаю. Ды зусім іншая справа, калі паміраеш сам...

Афінаген Лявонавіч нават і не змікіціў адразу, што прыйшоў яго час. З працы ён вярнуўся стомлены, знерваваны. Схапіліся былі з шэфам. Есці не хацелася, але ведаў, што яго ніхто ўгаворваць не будзе, як, бывала, у дзяцінстве ўпрошвала мамка, калі еў нелюбімую пшонную кашу: гэту лыжачку — за мамку, а тую — за татку, а пасля — за бабулю. Зараз вазіцца з ім няма каму, і ён павінен есці тое, што ёсць, і не за каго іншага — за сябе, любімага. Падагрэў на пліце ўчарашні гарохавы суп (а мо яшчэ пазаўчарашні). Добра, суп зранку абачліва пакінуў на балконе, каб не ўкіс. Сярбаў з неахвотаю, запіваючы юшкаю кавалкі непражаванага, чэрствага хлеба. Еў — як быццам ласку рабіў страўніку, каб той не ўзбунтаваўся на рэвалюцыю. Думаць, таксама як і есці, не хацелася. І ён стараўся гнаць ад сябе маркотныя думкі, якія назойліва, як мухі-спасаўкі, круціліся ля галавы, замінаючы сёрбаць гарохавік. Затым прылёг на канапу, як быў, не распранаючыся, у шэрым сваім гарнітуры, што і парадна-выхадны і працоўны, бо іншага проста няма. Трэ было б пераапрануцца, бо скамечыцца касцюм, у чым тады на працу ісці? Але не здужаў. Неадольная лянота і млявасць пацягнулі яго да канапы. Паспеў толькі, перш чым улегчыся, паслабіць гальштук, бо засціла дыхаць. Толькі зараз ён адчуў-зразумеў прычыну тае неадольнае млявасці і ляноты. Затрапятала раптам сэрца, як спалоханы верабейчык у клетцы, гарачая хваля прыліла да скроняў, і яны балюча, трывожна запульсавалі, як струна, напятая скура гатова была парвацца. Нудна пеканула ў грудзях. Ці ўпершыню?! Матор яму не аднойчы ўгражаўся, але ж пакуль працаваў. І ніхто не ведае, наколькі ён, той матор, разлічаны. Вось паляжыць, супакоіцца, і пройдзе ўсё, як праходзіла неадноймы. Рука міжволі пацягнулася да кішэні, па нітрагліцэрын. Аднак, карабочка нечакана аказалася пустой. І чаму ён не зайшоў па дарозе ў аптэку? Але з чым пойдзеш, калі ў кішэні, побач з пустой карабкаю з-пад лекаў, засталіся во начавацьь толькі дзве пакамечаныя тысячы, і гэта да зарплаты, якая аж у канцы тыдня. Ат, перазімуем!

Афінаген Лявонавіч асцярожна павярнуўся на правы бок, каб даць паслабку сэрцу. Закрыў вочы, у думках папрасіўшы матор супакоіцца і сцішыўся сам. Раптам адчуў, што ў кватэры не адзін. Яшчэ нехта ёсць? Цікава! Той нехта, аднак, не скрыпеў дзвярыма, ён нячутна прысеў на край канапы, і засталося толькі адкрыць вочы, каб яго ўбачыць. Ды стала страшна. Асцярожна прыпадняў цяжкія, пудовыя павекі і ўбачыў... маму. Даўно яе не бачыў такой блізкай і такой прыгожай. Іх позіркі сустрэліся. Такое шчаслівае хвіліны Афінаген Лявонавіч доўга чакаў, мабыць, з тога самага часу, калі разам з маці адышлі ў нябыт яго рознакаляровыя, яркія, поўныя надзей і спадзяванняў дзяцінства і юнацтва, і пачалася шэрая, нудная, адзінокая сталасць, вельмі падобная да старасці... Маці была ўся ў белым, і светлыя строі яшчэ болей надавалі ёй вабнасці. Яна загадкава падняла руку, пяшчотна пагладзіла сына ля скроняў, якія пачалі ўжо сівець, і, не сказаўшы ні слова, знікла... Захацелася падняцца, абтрэсціся ад здранцвення і міражоў, пасмяяцца са сваіх млявых мрояў. Але ні галава, ні рукі не паслухаліся, нават не варушыліся пальцы. Такога з ім яшчэ ніколі не было... у жыцці. У жыцці? Няўжо тое, што з ім адбылося, і ёсць... Апякла трывожна-халодная думка. Аднак, ён не адчуў ні холаду яе, ні гарачыні. Па ўсім відаць, ён перастаў увогуле што-небудзь адчуваць і валодаць сабою. Ад жыцця засталася толькі магчымасць думаць і бачыць. І ён упершыню па-сапраўднаму жахнуўся, зразумеўшы, што памёр.

Настала самае цяжкое. Афінаген Лявонавіч ляжаў на канапе, нязграбна падкурчыўшы ногі, і не ведаў, колькі яшчэ давядзецца так ляжаць, пакуль яго не ўбачаць. Няўжо ён мусіць засмярдзіцца тут, покуль суседзі не агледзяцца ды не паклічуць міліцыю? Ён яшчэ не ведаў, што лёсу было суджана распарадзіцца па-іншаму. А таму моцна хваляваўся, калі толькі нябожчыкі могуць хвалявацца.

Пазванілі ў дзверы, раз, другі, працяжна, доўга, цярпліва. Божа мой! Быць гэткім бездапаможным — чуць, бачыць і ведаць і не мець магчымасці падаць хаця якога знаку! Нябожчык намаганнем волі спрабаваў сабраць сілы, каб хаця паварушыць пальцам, аднак сіл не было, палец не варушыўся. Хаця цела яшчэ і не спруцянела зусім, але адубела, ужо не слухалася, адмаўлялася выконваць яго волю. Як было з гэтым змірыцца? І Афінаген Лявонавіч вырашыў моцна хацець, каб яго хутка знайшлі. Можа, Бог злітуецца і нешта прыдумае. Хіба ж ён у жыцці так саграшыў!

Захацелася падняцца, абтрэсціся ад здранцвення і міражоў, пасмяяцца са сваіх млявых мрояў. Але ні галава, ні рукі не паслухаліся, нават не варушыліся пальцы. Такога з ім яшчэ ніколі не было... у жыцці

І Бог злітаваўся. Дзверы аказаліся незачыненымі. Не было б шчасця... Даведзены да адчаю, знерваваны гаспадар проста забыўся пры жыцці зачыніць дзверы, тым самым пакінуўшы сабе магчымасць быць па смерці хаця па-чалавечы пахаваным. Пазваніўшы разы са два, дасужая суседка на ўсякі выпадак штурхнула дзверы, і тыя адчыніліся. Найперш яна прасунула дапытлівы нос, пачуўшы свежы пах гарохавіка, пасмялела, асцярожна ступіла ў цемру:

— Лявонавіч! Ты спіш?

Жывы ён бы не стаў адказваць, а і сапраўды прыкінуўся б, што спіць, бо дастала. Вечна суе нос куды не просяць. Схаваўшыся пад аблічам ледзьве не самой міласэрнасці, яна ўсяму пад'езду праходу не давала. Бываюць жа людзі, для каго ведаць пра ўсё і пра ўсіх становіцца сэнсам жыцця. Старая насіла, множыла плёткі ды чуткі ад кватэры да кватэры, ад лесвіцы да лесвіцы, ад лавачкі да лавачкі, ад суседа да суседа, балазе самую яе яшчэ добра насілі ногі. Моладзь Веніхі пабойвалася і страшэнна не любіла, бо з-за яе доўгага языка і пільнага вока не было як ні пацалавацца ў цемры, пад лесвіцай, ці за кустом акацыі, у дворыку, ні апрануць чаго мадняцкага. Абавязкова дапільнуе, і трапіш пад раздачу. Старыя пацвельваліся з яе дапытлівай зайздрасці, аднак таксама хвалі ад яе сваю шчырасць, каб не апынуцца распранутымі на яе бязлітасным языку. Даставалася і гэтым і тым. Аднаму Веніха пляла пра другога, гэтаму — пра таго. Афінаген Лявонавіч жыў адзінока і адчужана, трымаючы дзверы на зашчапцы, аднак Веніха гатова была пралезці і ў замочную дзірку, каб толькі паболей даведацца і пра яго жыццё. Свае ж таямніцы суседка трымала за сямю замкамі, і ў яе заўсёды і ўсё было добра, лепей за ўсіх.

А ён жыў ад людзей наводшыбе, бо быў упэўнены: людзі не паспагадаюць, а толькі падштурхнуць цябе ў вір, пакпяць, паздзекуюцца. Шчырасць нікому не патрэбна.

На працы Афінагена Лявонавіча неўзлюбілі. Напачатку, калі быў малады-перспектыўны, зайздросцілі. У яго і адукацыя, у яго і атрымоўвалася лепей, як у каго. О, не дай Бог, калі людзі бачаць, што ты разумней за іх. Шэф мо не адну ноч не спаў, перажываючы, як бы малады спецыяліст не падседзеў яго. І таму спіхваў свайму падначаленаму тую работу, якая не паддавалася іншым. Як той Папялушцы злая мачыха — ледзьве не пясок з макам загадваў перабіраць. А калі Нямодны (так звалі Афінагена Лявонавіча ў аддзеле) адным махам разгроб тыя завалы, шэф ашалеў ад зайздрасці, бо ён разумеў, што сам так хутка і спрытна ніколі б тае работы не зрабіў. Ішлі гады. Калегі драліся па службовай лесвіцы, ды не заўсёды паспяхова, а Нямодны, па натуры не кар'ерыст, толькі пацвельваўся з іх марных намаганняў ды спакойна сабе працаваў. Каму такое можа спадабацца? А куды і чаго было пнуцца, калі тая службовая лесвіца пачыналася і заканчвалася не за хмарамі, а ў кабінецеаднаго шараговага вытворчага аддзела, дзе іх, супрацоўнікаў, сядзела, як бобу на градзе. Смешна было бачыць, як мухі боўтаюцца ў сыраватцы з надзеяй збіць з яе масла. Сваёй іроніі Нямодны і не хаваў, за тое і атрымоўваў. Тым часам іх шэф Кудлаты, нарэшце зразумеўшы, што крэсла пад ім пакуль не ківаецца, па-ранейшаму, аднак, не мог супакоіцца. Ён зноў шалеў, на гэты раз ад грошай, якіх яму ўсё здавалася мала, хоць гроб пад сябе ўсё, што толькі можна было згрэбці. І каб можна было яшчэ болей забагацець, разгнаўшы сваіх падначаленых і застаўшыся ў аддзеле адзін, ён, мусіць, не задумваючыся, так і зрабіў бы. Ды, на шчасце, над ім стаяў яшчэ Глаўк, які

раз-пораз прыводзіў Кудлатага да памяці.

Пакуль шэф плаваў у масле, падначаленыя ваявалі між сабою за тую ж сыраватку, у якой боўталіся. І з адчаю яго калегі пачалі піць. Пайшла мода «гудзець» напрыканцы працоўнага дня, не важна, ці была нагода ці не. Зрэшты, нагода заўсёды знойдзецца. «Замочвалі» хрысціны, радзіны, хаўтуры, балазе таннага «чарніла» ў суседнім гастраноме хапала. Тапілі ў віне свае крыўды і свае раздраі. Афінаген Лявонавіч і тут аказаўся наводшыбе, ён дэманстратыўна пазбягаў тых п'яных гуляў, уцякаў ад іх дадому, дзе хоць і не было яму надта файна, ды не было і прыкра. І за тое атрымаў ад калегаў яшчэ дзве мянушкі — Скваппага і Адшчапенца. Як кажуць, што ж, не лезь пад нож... Так, ён ведаў цану зaробленай капейцы, бо гэтая капейка ніколі не давалася яму лёгка, каб лёгка можна было кідаць яе на вецер.

Вось так і прайшло яго жыццё... Затое зараз усё будзе па-іншаму. У яго іншы статус — ён нябожчык! Нікому не трэба даказваць, што ты не вярблюд. Не трэба думаць пра грошы, сэрца атручваць, усведамляючы, як шмат у жыцці бязглуздзіцы. Сэрца ў яго ўжо няма, не вытрымала, парвалася, цяпер халоднае і нямое. Засталася толькі душа, якая пакуль гасціць у спруцянелым, як чужым, целе...

— Лявонавіч! Ты спіш?

Успыхнула святло. І Веніха асцярожна, як па прысаку, падыбала да канапы. Ухапіла яго збялелую, нежывую руку, сама раптам збялела на палатно, войкнула, прыпусціла да дзвярэй.

Ага, яна ж мёртвых як агня баіцца. Успомніў, як Веніха спалохалася ўласнай маці ў труне, і стала зусім весела, быццам бы ён, Афінаген Лявонавіч, і не паміраў ніколі, а толькі so прылёг на хвілінку, каб прыкальнуцца-пасмяяцца з жывых, адчуўшы сябе вольным і самадастатковым без іхняй хціваcці і двурушніцтва.

А праз колькі хвілін у кватэры ўжо тоўпіўся народ...

Людзі не ўсе злыя. Свет не без добрых людзей. Хоць яны на тым, жывым свеце і ў меншасці. А як у іх, жывых, ставяцца да розных меншасцяў, Афінаген Лявонавіч ведаў добра... А потым яго распранулі дагала, каб памыць. Зусім жа не брудны, акурат учора прымаў душ. Ды што зробіш — традыцыя. Жывыя прыдумалі сабе розныя традыцыі і законы, без якіх жыць не могуць, хаця ад іх жа самі і пакутуюць. Патрэбна нябожчыку лазня?! Было страшэнна сорамна, хоць вочы прадавай, за сваё аголенае бездапаможнае цела, якое абмывалі не толькі вадою, але і языкамі.

— Авой! Як жа дайшоў, нябога, — здзівілася бабуля, што жыла паверхам вышэй, — скура ды косці. Можа й не еў нічога. Праз тое і сканаў.

— Ды сэрца ў яго.

— А-а! Сэрца! Адзінокі. Не было каму сэрца сагрэць. Хоць бы хто супчыку зварыў... Няўжо нікога з родных няма?

— Далёка, едуць.

— А-а! Едуць. Во цяперака павужчэлі людзі. Па смерці толькі і з'язджаюцца...

Закрыць бы вочы, хаця і так ужо яны закрытыя. Не любіў ніколі Афінаген Лявонавіч, каб яго шкадавалі. Закрыць вочы... Шкада, што нябожчыкі ўмеюць бачыць і чуць, нават калі на вачах ляжаць медныя пятакі. Здавалася, трэба быць удзячным суседзям, што не пакінулі яго калець па смерці карчаком. Ды як жа вытрымаеш, калі вунь корпаюцца ў шафе, шукаючы яму новую прасцінку на божую пасцель, і скародзяць яго, нежывога, языкамі, як баронамі:

— Падумаць толькі, ні прасцінкі новай, ні навалачкі.

— Дажыўся! А куды грошы свае складваў? Вось жа ў труну з сабою не возьме.

А раптам вазьму... А новы камплект ляжыць вунь крыху ніжэй, у шуфлядзе, ды ён жа сам не адгукнецца. Божачка! Хутчэй бы ў труну з гэтага брыдкага белага свету ды вечкам накрыцца, схаваўшыся ад злых языкоў!

І вось ён у труне. Цеснаватая, не павернешся. Кудлаты заказаў у заводскай цяслярцы саматужную, каб зэканоміць грошы. Добра, што хапіла ў аддзеле грошай на вянок. А ці добра?! Патрэбны яму тыя поліэтыленавыя кветкі ў дарунак ад людзей, якія самі ж яго ў труну і загналі дачасна. Не павернешся... Шчасце, што варочацца не трэба. Ляжы сабе ціха-спакойна, трымай у спруцянелых руках паперкі з царквы — прахадную на той свет. Нехта ж во пастараўся... Збегалі ў царкву... Яны вераць у Бога? Аксціцеся! Каб людзі задумаліся пра справаздачу перад Усявышнім, то не тварылі б такога пры жыцці, ад чаго нават нябожчыкам няёмка. Ляжы тут, слухай іхнюю дэмагогію. Муляе саламяная падушка. Зусім не весела стрыножаным-звязаным нагам. Ды што рабіць, не падымешся і не паправіш. І, зноў жа, хочаш не хочаш, а даводзіцца прымаць іх, жывых, умовы гульні. Суцяшае толькі тое, што гэта ненадоўга, што гульня хутка скончыцца, развяжуць ногі, рукі. І тады — на неба! А там, пад іншым начальствам, хто ведае, як яно ўсё павернецца. Новая мятла па-новаму і мецці будзе. Людзей ён сабраў не так шмат па смерці, бо быў ім і пры жыцці не вельмі патрэбны. Плакаць ля труны не было каму. Сваякі вунь усё едуць, як і пры жыцці. Мабыць, даедуць толькі кватэру дзяліць. Дзецьмі ён не абзавёўся, не было яму на тое дазволу ад Усявышняга. Няма каму плакаць — і не трэба. Плакаць трэба было па жывым, а зараз навошта ліць кракадзілавы слёзы?

Пралежваючы бакі ў труне, накрыты цюлем, знятым з акна ўласнае кватэры, Афінаген Лявонавіч яскрава ўяўляў свае памінкі. Во будзе радасці калегам! Кудлаты нікуды не дзенецца, адшкадуе на якую скрыню гарэлкі, вядома ж, за кошт завода. Ну, пап'ю-уць! Пры жыцці пашкадаваў яму нармальнага акладу. Як хацеў, як мог, таптаў свайго канкурэнта, нават калі ўжо бачыў, што той і не канкурэнт яму зусім. Растаптаў сэрца, а зверху, каб не бачылі, прыкрыў поліэтыленавым вянком. Прыкольна! Нап'юцца — хаця б не пабіліся. Праўда, ён ужо тое не ўбачыць, бо навернуць зверху глыжэўя, пад два метры, і застаўбяць крыжам, каб не вылез. Не хвалюйцеся, адтуль ён ужо не палезе, бо не ваўкалак жа... І не дурань — лезці зноў на гэты знялюбеўшы свет. Там, пад крыжам, куды зацішней.

Калі выносілі з пад'езда, ён нават слязіну пусціў. Такое нябожчыкам дазваляецца, і таму ніхто не здзівіўся. А калі ж паплакаць, як не цяпер? Як-ніяк, пражыў тут, у гэтым горадзе, у гэтым доме, пад'ездзе цэлае жыццё, хай сабе й не такое доўгае, дый невясёлае. Як не расчуліцца, калі, нягледзячы на халодны вецер, за тваёю труною ўсё ж ідуць людзі, чужыя людзі. І хай сабе кожнага з іх прывёў сюды свой інтарэс, як некалі і самога яго ў дзяцінстве, не важна, галоўнае, гэтыя людзі былі з табой у жыцці і засталіся ля цябе па смерці. Гэтак разважаў Афінаген Лявонавіч па дарозе на гарадскі пагост, гайдаючыся ў кузаве старэнькага заводскага «ГАЗіка». Заняты сваімі сентыментальнымі думкамі, ён нават і не заўважыў, як яго везлі праз горад. Побач з труною не было каму сядзець. І то няблага. У кузаве, на адзіноце, добра думалася. Не заўважыў, як неслі да магілы. Магілы сваёй ён не мог пабачыць, бо ляжаў дагары. Затое бачыў сіняе-сіняе неба, якое прываблівала сваёю бяздоннаю загадкавасцю, і было ўсцешна думаць, што неўзабаве туды адляціць у вечную вандроўку яго спакутаваная душа. Ён бачыў сосны, яны дружалюбна і жалобна махалі на развітанне галінамі. Гэта — яму! Чаму ў жыцці нам даводзіцца мець справу не толькі з небам і соснамі, але і...

Выхапіў-абудзіў яго з думак знаёмы голас:

— Таварышы! Сёння мы праводзім у апошні шлях высокакваліфікаванага спецыяліста, нястомнага працаўніка і найлепшай душы чалавека...

Вельмі цікава! За ўсё сваё жыццё ён так і не дачакаўся. Не пачуў у свой адрас таго, што мусіць цяпер слухаць. Хочаш паслухаць, які ты быў пры жыцці — кладзіся ў труну. Не, ён, безумоўна, ведаў, што Кудлаты ніколі не гаворыць тое, што думае. Але ведаць — адно, адчуваць жа на сваёй скуры — зусім іншае. Эх! Каб можна было павярнуцца ў труне азадкам да гэтага двурушніка!.. Шкада, што смерць скавала Афінагена Лявонавіча яшчэ болей, чым нават быў скаваны пры жыцці, што заціснула ў такую клетку, у такое становішча, што, зноў жа, цяжка каму-небудзь пярэчыць.

... — Наш аддзел будзе заўсёды добрым словам успамінаць цябе, паважаны калега, дарагі сябра Афінаген Лявонавіч! Пухам табе...

Як бы гэта злаўчыцца плюнуць яму ў морду? Дзе ўзяць слюняў? Нябожчык раптам сабраў апошнія сілы і вялікім намаганнем волі... усміхнуўся...

Нехта заўважыў яго непрацяглую ўсмешку, калі закрывалі вечка труны. Але надта не здзівіліся. Усміхацца нябожчыкам таксама часам дазваляецца. Ніхто нават і не здагадаўся, што гэты нерашучы чалавек перад тым, як сысці ў магілу, адважыўся нарэшце на свой апошні пратэст. Ён пацвельваўся з жывых, як бы хацеў ім сказаць: я пажыў, а вы — паспрабуйце...

Набліжэнне зімы

Павел КАСПЯРОВІЧ

Лісце

Мокне лісце пад цяжкім дажджом,
Растаптанае разам са смеццем,
Некранутае злом і дабром,
Аніводнай падзеяй у свеце.

Ні вайной, ні крывёй, ні слязой,
Ні пакрыўджаным нечым сумленнем.
Ні кастрычніцкай шэрай тугой,
Ні маім выпадковым натхненнем.

Не баліць яму, што назаўжды
Абляцела яно з гэтых дрэваў,
Што ідуць цэлы тыдзень
дажджы
Сумнай музыкай восеньскіх спеваў.

Крумкачы

Як быццам вароны са сметнікаў,
У пошуках дзе б чаго з'есці ім,
Ідуць з-за мяжы прапаведнікі,
Нібыта нясуць Дабравесце нам.

Ад іх неспатоленых позіркаў
Душа мая ў пяткі хаваецца.
Бацькі і дзяды нашы з могілак
З агідай у нас узіраюцца.

Што сталася з нашымі дзеткамі,
Дзе рэшткі былое іх годнасці.
Мы сталі маўклівымі сведкамі
Знішчэння сваёй непаўторнасці.

Ах вось каб убачыць наперад нам,
Што будзе з любімай Айчынаю...
Як несці тужлівай Рагнедаю
Айчыне ярмо крумкачынае.

Настальгія

Шкада, што не сходзіш у госці
Да светлай сваёй маладосці,
Не пройдзеш па вузкай сцяжынцы,
Што выведзе проста ў дзяцінства.
Дарэмна глядзіш ты на глобус,
Туды не даедзе аўтобус.
Туды не ляцяць самалёты,
Туды не бягуць цягнікі.
Ні лесам туды, ні балотам
Не пройдзе ніхто нацянькі.

Глядзяць са старых фатаздымкаў
На нас хлапчукі і дзяўчынкі.
Гучыць у знямелай душы
Самотны матыў «настальжы».

Роздум

Ні надыход снегападу,
Ні набліжэнне зімы
Не забароніць улада,
Не спынім ніколі і мы.

Так ёсць, так было і так будзе
Да самых апошніх часоў.
За снежнем прыходзіць
студзень,
Увесну прыходзіць любоў.

За смерцю прыходзіць вечнасць,
У вечнасці пекла і рай.
Дзе кожнаму знойдзецца месца,
Якое — ты сам выбірай.

Ці справа стаяць, ці злева,
Авечкаю быць ці казлом.
Каму прысвячаць свае спевы,
Ісці за дабром альбо злом...

***

Няма больш страшнейшага
глупства,
Чым скончыць жыццё
самагубствам.
Няхай ты і геній мастацтва —
Вар'яцтва заўсёды вар'яцтва.

Не трэба быць мужным героем,
Каб скочыць з акна з перапою.
Не трэба вялікім быць творцам,
Каб стацца самазабойцам.

А мы ўсё ствараем куміраў
Са звыклых, сляпых дээерціраў,
І крочым за імі з юнацтва
У змрок па дарозе вар'яцтва.

***

Ад веку халодныя зімы
Зняволваюць нашу Радзіму.
І носіць яна, як вярыгі,
Ільды да прыходу адлігі,
Аж покуль пад спеў крыгаходу
Вясна не абвесціць свабоду.

За веру і любоў

Навіны ад сенату —
У Рыме сёння свята.

Для рымскіх грамадзян
Катуюць хрысціян.

Натоўп вакол арэны
Пускае з вуснаў пену.

Галодныя звяры
Чакаюць да пары.

Для знаці і рабоў
Ліецца сёння кроў...

Адно ім толькі трэба —
Відовішчаў і хлеба.

За веру і любоў
Пральецца сёння кроў!

«Як месяц, адзінокі...»

Алесь ЕМЯЛЬЯНАЎ-ШЫЛОВІЧ

Позна

Васіль плакаў. Малады і дужы мужчына рыдаў, як дзіця. Жонка з дачкой былі на лецішчы, і ніхто не чуў ягоных хліпаў. Ён плакаў, як тады, у дзяцінстве, калі памёр яго ўлюбёны Кеша. Няшчасная птушка спруцянела на балконе за ноч, бо яе забылі занесці ў хату. Яшчэ тады, у пяць гадоў, ён паабяцаў сабе, што кожную суботу будзе згадваць чыюка, якога так недарэчна страціў.

Цяпер яму таксама давodзіцца хаваць свайго гадаванца, пацучка, на якога ён апошнім часам зусім забыўся. Ды й было, па шчырасці, неяк не да Шарля — так звалі грызуна. Неўзабаве пасля таго, як яны з жонкай купілі сабе жывёлку, Наташа даведалася, што цяжарная. Гэта змяніла ўсё іх жыццё. Спачатку, вядома, Васіль глядзеў зверанятка, штодня мяняў яму пілавінне, выпускаў пагуляць па кватэры, бавіўся з ім падоўгу, але калі нарадзілася Алена, усё стала іначай.

Наташа вельмі стамлялася быць маці ўсе дваццаць чатыры гадзіны на содні, і ладная частка хатніх справаў легла на Васіля. Выбіраць не даводзілася. Часу заставалася хіба на тое, каб прыбраць у клетцы і самому дапаўзці да ложка.

Так ішлі дні, месяцы, пацучок рабіўся маркотнейшым, мала еў, пачаў чмыхаць. Давялося везці яго ў ветлячэбню, а пасля калоць уколы. Спачатку Васіль шкадаваў Шарля, але потым усё гэта пачало назаляць яму, а часам і злаваць. Нарэшце Шарль нібыта ачуняў, нават паднабраў вагі. Але прыйшоўшы аднойчы з працы, гаспадар заўважыў, што пацучок неяк дзіўна паводзіцца: яго трэсла, як у ліхаманцы, чорныя бусінкі-вочкі заплюшчваліся, быццам на сон, але ён супраціўляўся і ледзь трымаўся на лапках, каб не ўпасці. Мужчына не ведаў, што здарылася, але прадчуванні былі невясёлымі. Ён узяў грызуна з клеткі і пагладзіў, але Шарль дрыжэў усё мацней, пакуль сутаргі не сунялісі і ягоныя павекі не зліпліся. Назусім.

Васіль апусціўся на канапу, і слёзы папаўзлі з вачэй. Не таму, што гэтая смерць была нечаканай і раптоўнай, а таму, што ён, Васіль, так няўдзячна абышоўся са сваім маленькім сябрам. «Лепей бы й не заводзіць нікога, — думаў ён, — навошта так мучыць жывое стварэнне? Але ж так сталася, абставіны так склаліся, нічога не паробіш, — спрабаваў ён апраўдацца перад сабой, — так, вядома, нічога не папішаш, але...»

Калі Вася быў маленькім, любіў жывёлак. Бацькі былі радыя, што дзіця цікавіцца прыродай. Але нікога, большага за хамяка, не дазвалялі трымаць у хаце. Хлопчык марыў пра сабаку. Аднойчы нават крадком прыцёг шчанюка. Ён знайшоў яго на балотах сярод іншых суродзічаў, такіх самых паўсляпых, безабаронных, цёплых і мяккіх. Дзе была іхняя маці — невядома. Можа, на паляванні, можа, так куды адбеглася. Васіль схапіў здабычу і пабег дамоў. Там ён напаіў сябра малаком. Шчанюк смешна тыцкаўся носам у талерку і сёрбаў бела-ружовым язычком.

Бацькá́м, вядома, не спадабалася ідэя з сабакам, і яны нават не спрабавалі патлумачыць малому, чаму ён павінен вярнуць яго назад. І Васілю, са слязьмі, давялося адпусціць шчанюка.

Чамусьці цяпер прыгадалася гэтая даўняя гісторыя, і быццам апынуўся ў дзяцінстве, з той толькі розніцай, што цяпер трэба было самому рабіць выбар. Так, ён ужо не малы дзіцёнак, і шкадаваць яго няма каму. Маці прыязджае да іх у госці, але да іх — занадта гучна. Унучка — адзінае, што яе цікавіць. А яна ж такая маленькая, безабаронная. Глядзі, сыночак, не пакрыўдзі.

Тэлефонны званок перапыніў плач. Званіла Наташа.

— Ну як ты там? Не сумуеш?

— Сумую. Што далей?

— Што з табой? Чаго ты такі злы?

— Шарля больш няма. Ён памёр на маіх руках. Уяўляеш?

— А чаго ты хацеў?.. Трэба было глядзець звера. Ну нічога, купім табе іншага. Гэта ўсё, што здарылася?

— Гэта мне трэба было лепей глядзець?! А ці быў у мяне час?! Скажы! Нічога, што я ўвесь час быў заняты выключна вамі?

— А як ты думаў? Малое дзіцё займае шмат часу. Што... думаеш, мне вельмі хораша? Думаеш, я не стамляюся? У цябе праца 8 гадзін, а ў мяне і ўдзень, і ўночы. Кінь ужо румзаць. Ты мужык ці смаркач?

Васіль кінуў слухаўку. «Дурніца!» — падумаў ён і захліпаў яшчэ мацней.

«Ты быў, як месяц, адзінокі...» — чамусьці прыйшоў яму ў галаву Багдановічаўскі радок.

Яго знайшлі праз тры дні. У нейкім прытоне, ледзь жывога і чорнага ад гарэлкі. Васіля было цяжка пазнаць. Ён быў такі нікчэмны, безабаронны... і ўвесь час румзаў, як маленькі хлапчук.

Лісцік

Ён толькі з'явіўся на свет, вылузнуўся, як неонава-зялёны агеньчык, з чырвона-бурай пупышкі-свечкі. Маленькі лісцік рос і дужэў, ягоныя мяккія, падобныя да крылаў, пласцінкі рабіліся мацнейшымі, колер іх цямнеў, станавіўся насычана-смарагдавым. Па ягоных жылках цяклі, пульсавалі жыццёвыя сокі, якіх дрэва не шкадавала для зялёнага юнака. Каштанавы лісцік быў малады і прыгожы і бачыў, як побач з ім, на суседніх галінках нараджаліся непаўторныя і стройныя сяброўкі. Яны былі апранутыя ў пышныя бальныя сукенкі. Цнатліва-белыя, з лёгкай жаўцінёй — сапраўднае ўцелясненне першароднасці і чысціні.

Лісцік цешыўся, што можа бясконца любавацца вытанчанымі дасканалымі формамі маладых красуняў. Але тыя не спяшаліся адказаць на ягоную ўвагу ўзаемнасцю. Яны ўважалі сябе князёўнамі, каралёўнамі, асобамі вышэйшага кшталту. Навошта ім нейкі там нягеглы, вялізны невыхаваны лісцік? Кветкі нават пакеплівалі з хлапечай праставатасці ды наіву. Але каштанавы ліст не крыўдзіўся, ён усё адно любіў ганарыстых дзяўчат, захінаў іх ад дажджоў і ветраў, пякучага сонца і граду. А яны смяяліся, бавіліся з мятлікамі ды іншымі кузюркамі. Пасля некаторыя суквецці чырванелі, быццам ад сораму, а гэта магло значыць толькі адно — неўзабаве з ружовай кветачкі з'явіцца калючы круглы плод...

Лета хутка мінула, і белыя пялёсткі некалі прыгажэйшых маладых кабет пакрысе асыпаліся, а на іх месцы пачалі з'яўляцца гольтыя зялёныя шарыкі, маладыя й задзірыстыя дзецюкі. Яны таксама ўважалі сябе каранаванымі асобамі і не любілі ліста, ужо парыжэлага, маршчыністага дзеда. Але ён быў вельмі добрым, яму гэтыя гарэзы былі замест унукаў, і хоць памаўзлівыя каштаны не-не дый калолі пры зручным моманце старога, той усё адно любіў іх і трымаўся на галінцы з апошніх сілаў, каб затуліць і зберагчы малых свавольнікаў.

Каштанавы ліст згадаў часы маладосці, калі ягоныя далоні поўніліся сокаў, і ён добра памятаў усё да драбніцаў, бо тое ж было так нядаўна, здавалася, яшчэ ўчора. А цяпер? Сябры, суседзі патроху адляталі ў край, адкуль не вярнуцца. Самотныя і закінутыя.

Лісту было ўсё цяжэй утрымлівацца на галіне. Надышла восень, і адзін за другім каштаны пападалі долу. Безабаронныя, яны ляжалі на халоднай зямлі, іх падбіралі, кідалі, шпурлялі, ціснулі, і яны гінулі ў страшэнных пакутах. Лісту было шкада няшчасных, але ён не ўмеў гаварыць і не мог крыкнуць: «У зямлю! Лепш закапайце іх у зямлю! Пахавайце небаракаў!» За каштанамі адляталі ў лепшы свет і лісты, гнаныя халоднымі вятрамі.

Надышоў лістапад, і стала зусім кепска. Сівер паабрываў рэшту і без таго ўжо скурчанага, высахлага лісця, і толькі адзін, апошні, з шапкай сівых валасоў на галаве ліст ледзь-ледзь трымцеў і чапляўся ценькай кволай ножкай за жыццё. Ён адчуваў свой блізкі канец і не спадзяваўся ні на што; наадварот, хацеў як мага хутчэй скончыць ужо напатрэбнае нікому самотнае існаванне. Навошта каму стары хворы ліст? Дрэва перазімуе, на наступны год з'явяцца новыя, маладыя атожылкі — і ўсё пачнецца наноў. Чаму так?

Адказу ён не дачакаўся, бо ўбачыў, што ў паветры залунала старая з сярпом у руках-карэннях. Гэта была смерць. Імгненне — і лязо сярпа прасвісцела ў паветры, перацяўшы апошнюю жылку, якая лучыла дрэва з лістом.

І ён узняўся ў вышыню, каб закружляць у сваім фінальным танцы.

Зоры вакол

Алег НІКУЛІН

***

Адчуваецца холад
У драўлянай душы.
Спакушаецца голад
Па-за ёй, на мяжы...

Бы крумкач, яна дзюбу
Точыць і кіпцюры.
Адлятае на згубу,
На прастор, за муры.
Што ёй тут, а што там быць...
Усё роўна — бяда.
Яе змогуць праслявіць
Толькі кроў ці вада.

***

У душы столькі слёз!
Не злічыць іх ужо...
Хай ляцяць да нябёс,
Хай шукаюць таго,
Хто паслаў мяне ў свет,
У якім нельга жыць,
У якім я, паэт,
Не магу гаварыць.

***

Цемра. Зоры вакол...
Ноч уверсе і ўнізе.
Апусцілася ў дол
На трывалай адлізе
Ўся прырода і спіць
Перад яркім усходам.
Ціха вецер шуміць
Па зямлі карагодам.

Белыя вершы

1
Прыдуманы свет
Прыдуманымі людзьмі
Заўсёды будзе прыдумваць сябе,
Каб выжыць.

2
Хлусня на хлусні
Пабудавала хаціну,
Каб смяяцца
Самой з сябе,

Не маючы гумару.

Яе хата,
Што вечна стаіць
На касцях падманутых
Вернікаў,
На жаль,
Ёсць само жыццё
І спакой Сусвету.

***

Лёгка смерць барацьбой спакушаць
Нам, паэтам, у гэтай краіне,
Дзе даўно немагчыма шукаць
Іншай долі, якая не кіне
Нашы душы за межы Зямлі,
За аблокі і ўсе далягляды,
Каб яны прыляцець не змаглі
У палон адзінокай блакады.

***

Іду. Не ведаю, куды.
Наперадзе — святло.
Заўжды ўцякаю ад бяды,
Бо крохкае жытло...

Знайду — рассыплецца ізноў.
Шукаю новы дом.
Хачу зрабіць свой свет з мурой
І стаць гаспадаром.

Пад абярэгам берагіні

Іскрынкі з Гасцявой кнігі музея

Сяргей ПАНІЗЬНІК

20 сакавіка 1979 года ў вёсцы Цінкаўцы, што пад Бігосавам у Верхнядзвінскім раёне, ад Канстанціна Пірага, родзіча Парaскі Іванаўны Белавус, народжанай у вёсцы Забалотцы пад Дзісной, была набыта хатка пад саламянай страхой.

Дзякуючы добрым людзям, а найперш майму даўняму сябру Фёдару Кудзянаву, запусцелая хатка стала пераўвасабляцца ў музейную сядзібу. Так гэты прыбераг Дзвіны стаў для мяне прыстанкам для спаўнення творчай працы: даследавання Асвейскай трагедыі. І ў выніку пошукаў з'явіліся выданні дакументальнай прозы: «Пасля вогненных вёсак...» (1980), «Браніслава» (1985), «Освейская трагедия» (1992). А музей у гонар былой гаспадыні, народжанай на Дзісеншчыне, стаў называцца так: «Хата бабкі Параскі». З пазнейшай дабаўкай, што ён знаходзіцца на «Шляху з Грэкаў у Варагі».

Для этнаграфічнай калекцыі збіраліся «помнікі працы», для літаратурнай — кнігоўня з дарчымі надпісамі пісьменнікаў... Разлічвалася, што сядзіба будзе служыць краязнаўчым асяродкам для пазнання гістарычнага мацерыка Прыдзвіння. У Гасцявой кнізе сталі з'яўляцца ўражанні-зычэнні наведнікаў...

У 80-х тут звязваў у вузел навуковыя ніці з розных кантынентаў, каб аздобіць ім грэка-варажскі шлях, нястомнік Адам Мальдзіс. Гародчык бабкі Параскі доўга памятаў яго праполку, нібыта лехі з трускалкамі былі старонкамі карэктуры новай кнігі Адама Іосіфавіча.

А паэту Дзмітру Чараднічэнку з Кіева пашчасціла прыбыць на Дзвіну 16 жніўня 1985 года. У маім перакладзе з украінскай яго радкі гучаць так:

Дзякую брату
за хлеб і за хату
і за тую Дзвіну,
у якой я пабачыў
беларускіх нябёс сінізну.
Я й Слову падзяку нясу:
адчуў яго сілу, красу...
Дзякую і прыхіляю
да Вашага дому я зноў
душу сваю і любоў.

Калі Дзмітро заахвоціўся агледзець порт-сядзібу з боку Грэкаў, то рыжскі мастак Вячка Целеш — з боку Варагаў. Ён толькі што закончыў беларускую «кругасветку»: наведаў Дзісну, Лепель, Полацак, Віцебск, Оршу, Мінск... 12 ліпеня 1986 года свой узнёслы запіс ён закончыў такімі радкамі: «Няхай «Хатка» стане сапраўдным агеньчыкам для Прыдзвіння і нясе людзям любоў да роднага краю, роднай Беларусі, да гісторыі, культуры, мовы».

Развітацца з 80-мі гадамі дапаможа Гасцявая кніга, дзе пакінуў запіс львоўскі паэт Уладзімір Лучук. Маіх даўніх сяброў Уладзіміра і яго жонку Аксану Сенатовіч я спачатку азнаёміў з Лявонпалем (Лапацінскія і на Валыні жылі), а потым мая сям'я частавала іх у Цінкаўцах. Вось «Вітальная віція» Уладзіміра Лучука. Верш я пераклаў, адзначаючы 80-годдзе з дня нараджэння аўтара (27.8.1934–24.9.1992).

Шчаслівая вяла нас доля
З лявонпальскага прыволля.
У хаце бабулькі Параскі
Пазналі мы промнікі ласкі.
Штовечара шчыра суседзі
Гасціліся ў нас на бясedзе.
І гаспадару Сэргію
Сардэчна співаем віцію:
— Хай з хаты бабулькі Параскі
Узносяцца чары, як з казкі, —
Каб Люда, твая дружына,
Цвіла як у лузе каліна,
А донечка Веранічка
Прыгожай расла, як сунічка!

А што пакінулі нам 90-я гады мінулага тысячагоддзя? Смела скажу, што Антон Бубала — мой суаўтар па тэме Асвейскай трагедыі. Але ў вершах, прысвечаных цінкаўскаму музею, ён непераўзыдзены гумарыст. Вось урывак з яго «кайфа»:

Гляджу на маціцу я закапцелую,
Патыліцу скрабу я ўспацелую,
Бо полымя ў каміне аж гудзе...
А за сталом бяседайка йдзе!

1993 год аказаўся вельмі багатым на прызнанні. Вось радкі Уладзіміра Яфімавіча Якаўлева, намесніка старшыні Верхнядзвінскага выканкама ад 3 ліпеня (перапісваю без перакладу!): «Вялікі дзякуй, што Вы ёсць. Поспехаў Вам, паважаны Сяргей Сцяпанавіч!». Крыху пазней У. Я. Якаўлеў падпісаў падрыхтаваны для вышэйшага начальства тэкст «Характарыстыкі» з такімі словамі: «С. С. Панізнік доўгія гады аддана служыць Віцебшчыне, Прыдзвінню, Верхнядзвіншчыне. У вёсцы Цінкаўцы Бігосаўскага сельсавета знаходзіцца яго «Хата бабкі Параскі», або літаратурная сядзіба «На шляху з Грэкаў у Варагі», якая з'яўляецца сапраўдным музеем помнікаў сялянскай працы мінулых часоў... С. С. Панізнік — нястомны падзвіжнік, энтузіяст, чалавек вялікіх творчых магчымасцяў. Ён аддана і бескарысна служыць культуры нашага раёна».

Дырэктар Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Верхнядзвінскага раёна Валянціна Іосіфаўна Крук, якая паспрыяла дзейнасці музея, магла ведаць усе падрабязнасці маіх творчых высілкаў. А вось што «з налёту, з павароту» змог зафіксаваць Лявон Баршчэўскі? Гасцявая кніга сведчыць пра не абы-які талент пісара, і не толькі земскага:

Які тут слаўны каларыт:
І пах, і водар наскі!

Панізьнік — творца й барацьбіт —
У хаце у Параскі!
Усё — спрадвечнае, як свет,
Усё — як песня матчына.
Усё грунтоўна і як след
Слядком вякоў пазначана!

9 жніўня 1993 года да клічнікаў Лявона і Навум Гальпяровіч далучыў свае паэтычныя клічнікі:

Не! Нашай мовы дух не знікне
І ўжо не счэзне спакваля,
Калі ў нас ёсць Сяргей Панізнік
І ёсць прыдзвінская зямля!

Удумлівымі празаічнымі радкамі «засвяціўся» ў Гасцявой кнізе вучоны муж Пятро Васючэнка. У чэрвені 1996 года мы ў Полацку ўспаміналі Янку Купалу. Потым на станцыі Баравуха, дзе служыў Ян Дамінікавіч у 1916 годзе, адкрывалі мемарыяльную дошку. Ушанаваўшы вяра, адправіліся ўніз па Дзвіне. Я запрасіў калегаў — супрацоўнікаў Літаратурнага музея Янкі Купалы Антаніну Хатэнку і Фаіну Ваданосаву наведаць Цінкаўцы. Далучыліся Мікалай Ільніцкі, Галіна Ладзісава, Алесь Аркуш. «Некаторыя экспанаты музея без перабольшання бясцэнныя», — так аформіла агульнае меркаванне Валянціна Кудлацкая ў віцебскай газеце «Народнае слова» (1996 г.).

Забягу наперад... Тая ж газета ў 2004 годзе змясціла мой допіс пра цінкаўскі музей і здымак, на якім ля Хаты бабкі Параскі стаяць Антон Бубала, Генадзь Бураўкін, Валянціна Кудлацкая, Навум Гальпяровіч, Валянцін Блакіт і я. Ад той сустрэчы застаўся надпіс на кнізе «Конь незацугляны»: «Слаўнаму і любімаму Сяргею Панізніку — у хаце бабкі Параскі. З нізкім паклонам Генадзь Бураўкін. 10.VI. 1998 г.»

На Шлях з Грэкаў у Варагі трапілі таксама кнігі з подпісамі ад А. Пісьмянкова, П. Ламана, А. Мальдзіса, Л. Хмяльніцкай, І. Жарнасек, Ф. Сіўко, П. Васючэнкі...

Час чытае новыя старонкі жыцця. А я — старонкі Гасцявой кнігі... План работы літаратурна-этнаграфічнага музея на 1999 год быў надзвычай багаты. 18 красавіка ў Бігосаўскім Доме культуры правёў літаратурны вечар, прысвечаны 20-годдзю заснавання музея. У гэты ж дзень мяне парадавалі вясёлыя наведнікі з Расіцы. Пішу з націскам на другім складзе, бо так вучыў Антон Бубала:

Паспеў ты зрадніцца з пакутнай зямліцай,
Дзе Дрыса з Асвеяй, ды Сар'я з Расіцай...

20 красавіка пакінула аўтографы «моладзь з Бігосава». А 21-га — палачане: старшыня Полацкага гістарычнага клуба «Вытокі» Міхась Баўтовіч, манах манастыра Св. Барыса і Глеба брат Юрась Камлыга. Абнародую такія зычэнні Уладзіміра Губскага: «Хай Госпад наш Ісус Хрыстос і Найсвяцейшая Маці нашая Багародзіцца заўсёды апякуюцца Вашым музеем!».

Выступіў я і на навукова-краязнаўчай канферэнцыі, прысвечанай радаводу Лапацінскіх (Сар'я–Лявонпаль, 28–29 траўня). А летам 1999 года ў Верхнядзвінску праходзіла Першае рэгіянальнае свята мастацтваў Прыдзвіння «Дзвіна–Двина–Daugava». На канферэнцыі выступіў разам з Н. Сулецкай, С. Дзядзінкінай, А. Сухаравым, А. Бубалам, В. Ермалёнкам, А. Сухаручкавым... А ў сваім музеі «насыціў» экспанатамі выставу, прысвечаную Янісу Райнісу: паспрыяла гэтаму праца вучоным сакратаром Літаратурнага музея Янкі Купалы.

У 1999 годзе Калегія ўпраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама прысвоіла званне «народны» музею-сядзібе «Хата бабкі Параскі Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Верхнядзвінскага раёна» — за дасягненні па набыцці і захаванні гісторыка-культурнай спадчыны.

У пачатку красавіка 2000 года я быў запрошаны ў Шайцераўскую школу на літаратурную вечарыну, прысвечаную творчасці земляка Тараса Хадкевіча. Адтуль у Цінкаўцы ніхто не трапіў, затое 3 красавіка Гасцявая кніга папоўнілася каштоўным запісам: «Тое, што мы пабачылі ў гэтай цудоўнай хаце, у гэтым Музеі, варта нашых самых дарагіх беларускіх святыняў!!! Тут жыве душа Беларусі, асвечаная любоўю і плёнам гэтай любові, вялікім плёнам! Вечна жыць гэтаму жывому Дому! Галіна Дзягілева (Беларускі паэтычны тэатр «Зьніч»)».

Ніжэй — подпісы ўсіх задзейнічаных у гэтай творчай групе, з якой я выступаў і ў Валынцах, і ў Каханавічах.

Многія старонкі Гасцявой кнігі трэба перакладаць: тэксты напісаны на англійскай, нямецкай, латышскай, літоўскай мовах. Затое японец Косіно Го сам пераклаў уласнае пасланне на рускую і беларускую мовы. А вось такія дзівосныя радкі і перакладаць не варта: «Мы, Вокально-хореографический Ансабль из г. Десногорска очень рады, что есть люди, которые так бережно хранят культурное наследие Великого Братского Белорусского славянского народа. 02.06.2002 г.» І каля трыццаці расіян падпісаліся пад гэтымі словамі.

У лютым 2003 года ў раёне адзначалі 60-годдзе Асвейскай трагедыі. Я прыехаў з укладзенай мною кнігай народнай памяці «Дзеці вайны». Неабыякавая падзея і такая: у той час мне было нададзена званне Ганаровага грамадзяніна Асвеі.

А 2004 год зноў быў юбілейным для музея. Споўнілася 25 зімаў і летаў з той пары, як я, пераступіўшы парог хаты бабкі Параскі, убачыў прысценны ручнік-абярэг. У вышытых сюжэтах — памяць русалляў XI–XII стагоддзяў. Ідыяграма вады — знак з эпохі неаліту. Зырчэлі выявы Берагіні, Вясны-Лады. Гэты ручнік «перанёсся» потым на вокладку майго зборніка «Пры сьвячэньні...»

Не маркоцілася хатка і ў жніўні 2004 года. Пажадалі «...значных поспехаў у развіцці музея і творчасці аўтара» А. Муха з Еўпаторыі, Л. Абуховіч і М. Абуховіч з Навапалацка, сям'я Мухаў з вёскі Баліны.

Адчувальным быў дотык ласкі не толькі з Еўпаторыі. Аляксандр Аўсяннікаў і Уладзіслаў Перац у жніўні передалі паклон з С.-Пецярбурга і Ельца: «...успомнілі карані свае, удыхнулі часцінку беларускай духоўнасці».

А 5 верасня 2004 года паэтка Наталка Пазняк з Кіева была зачаравана прыберагам Дзвіны:

Жыццё — бы ў кліпе стэп:
Да шчасця шлях не гразкі...
Як смачна пахне хлеб
На ручніку Параскі.
Калі — камін пячэ,
А поруч — добры друзі, —
Размову ткаць лягчэй:
Мы як чмялі на лузе.
Душа ўваскрэсла ў нас:
Настоена на мяце.
Задумваецца час:
Мы ж у сакральнай хаце.
Прысядзем на парог.
Хай паспрыяюць продкі,
Каб з тысячы дарог
Быў шлях сюды кароткі.
Мы вернемся ў той сад,
Дзе з ласкай кветка-краска...
...Завуць на свой пасад
Панізнік і Параска.

...Доўга самоцілася на стале Гасцявая кніга. З апошніх запісаў просяцца словы пра тое, што 30 верасня 2008 года Л. Лямневіч, В. Фесіна, Р. Бабашка ад імя ўдзельнікаў семінара арганізатараў адукацыі Віцебскай вобласці пажадалі: «...росквіту музею, цікавых гасцей, натхнення, здароўя, новых плённых сустрэч!».

Новыя сустрэчы былі. Былі і перамовы з паважанымі асобамі раёна. Але не было ўхвалена маё памкненне перадаць у дарунак раёну музейную сядзібу, каб было каму апекавацца цікавымі наведнікамі на тысячагадовым Шляху з Грэкаў у Варагі.

З ручніком-абярэгам бабкі Параскі адсвяткаваў чарговую гадавіну музея і прамаўляю на кужаль: «Берагіня — Вялікая Багіня Маці-Зямля-Карміцелька! Вясна-Лада! Удзячны вам і Уладару нябёсаў за асвячэнне абдоймаў з Айчынай, да якой прытуляліся вашыя і мае госці. Не змаркоцімся ў незабыўнасці».

Лепешаў і я

Ала ПЕТРУШКЕВІЧ

Яшчэ ў далёкія студэнцкія часы прыдумалі жарт: ініцыялы выкладчыка з'іначылі на такі лад: Лепешаў і я.

Падкрэслілі такім чынам, што ён быў у жыцці літаральна кожнага з нас, студэнтаў. Як пасля заставаўся побач з намі, ягонымі калегамі. З кожным з нас.

Дзякуй, дзякуй

Той раптоўны востры боль, што ўвайшоў у сэрца ад жалобнае весткі, праз усе развітальныя дні пераадольваўся пачуццём удзячнасці лёсу за тое, што ён быў у маім жыцці. За тое, што быў мне не толькі Настаўнікам, калегам, але і старэйшым Сябрам, якіх у мяне нават менш чым адзінкі. Ні з кім так доўга не размаўляла праз тэлефон, як з ім. Не, я была далёка не адна, каму ён тэлефанаваў і з кім размовы доўжыліся бясконца. Але мы з ім аднолькава ўспрымалі тое, што робіцца ў свеце, аднолькава перажывалі за Украіну, за нашу беларускую бяду, чыталі адны перыёдыкі, абменьваліся кнігамі, прачытанае заўсёды абмяркоўвалі. Пра тое ў маім вершы «Летні меланж, 2014»:

Гадзінамі з І. Я. Лепешавым
гаворым,
бядуем:
што ж там, як Украіна,
і што пішуць нашыя
НН, НВ, НЧ…
(усё з ім чытаем).
Чорная, страшная пляма —
збіты боінг…
І ўжо звыкла зусім:
зноў Ізраіль, Палестына…

У канцы размовы Іван Якаўлевіч абавязкова казаў: «Дзякуй Вам за тое, што патэлефанавалі». Калі ж сам тэлефанаваў: «Дзякуй Вам за размову».

Так ён працаваў

Пра адзін незвычайны выпадак, які надзвычай ярка характарызуе Івана Якаўлевіча як вучонага-працаўніка, распавёў Аляксей Міхайлавіч Пяткевіч.

Гэта было яшчэ ў мінулым стагоддзі. Неяк перад самым Новым годам, калі ўжо праводзіць стары селі, зазваніў тэлефон. Натуральна, падумалася: нехта хоча павіншаваць. Тэлефануе Лепешаў: «У Вас там кніга ёсць… Паглядзіце, калі ласка, мне трэба… Я якраз пішу…»

У той час, калі ўся тая бязмежная краіна святкавала Новы год, ён працаваў над сваёю чарговай кнігай. Ён пісаў. Для яго не было нічога, апроч працы. У ёй знаходзіў адхланне, задавальненне. Праца была ягоным шчасцем.

У цемры

У той страшнай цемры ГУЛАГу (заўсёды называў лічбу — колькі дзён і начэй быў там), калі станавілася невыносна, Іван Якаўлевіч чытаў вершы. Любіў класіку, беларускую, рускую, асабліва любіў Купалу, Твардоўскага, Куляшова. Накрываўся з галавою, хаваўся ад усіх і чытаў. Лячыў сваю душу паэзіяй.

Другая цемра ўпрытык падышла да яго на схіле жыццёвага шляху, у шпіталі. Быў якраз вельмі нядобры час: перад пачаткам ацяпляльнага сезона. Не дай Божа трапляць у шпіталь такою парою. Літаральна да апошняга дня чытаў кнігі, газеты. Але рукі мерзлі так, што ўтрымаць нават газету было цяжка. Тады ён накрываўся і ў цемры чытаў вершы. Тыя ж, улюбёныя: Купалы, Твардоўскага, Куляшова…

Нічога не баяўся

Прайшоў вайну. Быў паранены. Насіў у целе асколак. Быў незаконна асуджаны. Прайшоў ГУЛАГ. Выжыў. Ці меў ён страх? Безумоўна. Але ў апошнія гады ён не баяўся нічога. Бо страх свой перажыў.

Выратоўваў ратаваць мову. Сабраў некалькі дзясяткаў подпісаў пад зваротам да кіраўніка дзяржавы ў абарону мовы. Многія падпісаліся. Зразумела, што быў то марны лямант.

Адзін з нямногіх, хто не баяўся даць інтэрв'ю Радыё Свабода. Адзіны з усіх выкладчыкаў ГрДУ, хто апошнім часам друкаваўся ў «Народнай волі».

Е.б.ж.

Часам чула ад Івана Якаўлевіча:
— Хацеў сказаць ёй: «Е.б.ж.», але падумаў, ці зразумее?
— Сказаў яму: «Е.б.ж…»

Што азначала гэтая абрэвіятура? — «Если буду жив». Чаму па-расейску? Бо адтуль, дзе не было вядома, ці выжыве. З ГУЛАГу. Дзе мова была руская. Дзе з яго асабліва здзекаваўся зямляк-«прыдурак»: «Ты белорус! Бульбаш! Я по выговору твоему слышу».

Вярнулася гэта ў апошнія гады. Калі таксама не ведаў, ці будзе жыць.

Самы вялікі клопат нашага Настаўніка — ягоныя кнігі. Навуковыя працы. Выходзілі толькі ў дзяржаўных выдавецтвах. Гэта была справа прынцыпу. Патрэбна была вялікая настойлівасць, цярплівасць, часам упартасць, каб дабіцца чарговага выдання. А гэта ў яго было. Колькі даводзілася яму тэлефанаваць, часам і ездзіць у той нябліzкі Мінск!

Пра ўсё гэта распавядаў у тэлефонных размовах найперш.

Калі часам чуў на тым баку провада, што выданне пераносіцца, што мо на наступны год, хацелася яму сказаць сваё «е.б.ж.». Але гаварыў не заўсёды. Бо ці зразумеюць? Калі чалавеку ўжо не толькі за 80, але і за 85, і здароўе ягонае ніякае, то ці можа быць ён пэўны, што будзе жыць, што дачакаецца праз той цэлы год?

Ён выдаў усе свае запланаваныя кнігі.

Дзе той інтэрнэт?

Магчымасці інтэрнэту ўспрымаў як нешта незвычайнае, як цуд. Калі раней прасіў, тэлефануючы: «Паглядзіце, там у Вас у кнізе тое і тое павінна быць. Мне трэба цытату спраўдзіць», то апошнім часам казаў: «Папытайце ў свайго гугла, мо падкажа». І ўсё дапытваўся: «Дзе той інтэрнэт? Што такое тая віртуальная прастора? Недзе ж яна ёсць…»

Дзівіўся часам: «Колькі ўсяго ў артыкуле, гэта ж трэба аўтару так шмат звестак сабраць». Калі падказвала, што на тое інтэрнэт ёсць, моцна расчароўваўся: «Дык ён сам не шукаў? Што гэта за работа?! Вось нам раней, каб нешта знайсці, трэба было горы літаратуры перакапаць».

Сам кампутар засвоіць так і не захацеў. Усё жыццё верна служыла яму друкарка.

Апошняе свята ветэрана

Напярэдадні Дня Перамогі Іван Якаўлевіч хадзіў на святочныя сустрэчы ва ўніверсітэт. Заўсёды запрашалі. Апошнім разам сышоў, не дабыўшы да канца. Не вытрымаў таго, што ўхвалялі, за што ўздымалі чарку афіцыйныя ветэраны. Зусім і не ветэраны. Бо ён тады ўжо быў адзіным і апошнім ва ўніверсітэце, хто ваяваў. І адзіным рэпрэсаваным.

Тэлефанаваў, расказваў, як не вытрымаў, як устаў і сказаў ім усё, што пра іх думае. Сказаў: «Я сыходжу!» І сышоў…

Гэта было ягонае апошняе святкаванне Дня Перамогі, якую ён успрымаў па-быкаўску.

Апошнія кнігі

Тым апошнім летам Іван Якаўлевіч чытаў не меней, чым заўсёды.

Застаўся даволі вялікі запіс, зроблены вясною супрацоўнікамі ўніверсітэцкага музея. Расказвае пра сваю сям'ю, пра дзяцінства. Пра многае. Гаворыць няспешна, удумліва. Без недарэчнасці не абышлося: асоба, што рабіла той запіс, пытанні задае па-руску. Дзе ж у ГрДУ ўзяць беларускамоўную?

Вось жа, між іншага гаворыць і пра чытанне. Пра тое, што ўсё жыццё чытаў. Сёння гэта гучыць як ягоны тэстамент: «Чытайце!»

Калі набыла кнігу Паўла Севярынца «Беларуская глыбіня» ў часе прэзентацыі ў нашым горадзе і прапанавала пачытаць, узяў не вельмі ахвотна: «Ну што Севярынец? Публіцыст. Але давайце. Хай, калі так хваліце».

Гэта была апошняя кніга, якую не проста прачытаў, а перачытаў двойчы. «Але ж і кніга! Як ён гэтак усё сабраў, як глыбока ўсё вывучыў! Недарэмна ж — глыбіня. Не ведаў, што Севярынец такі цікавы пісьменнік». Кнігу трымаў у сябе вельмі доўга, што для яго не было характэрным: звычайна вяртаў хутка. Папрасіў: «Хай яшчэ пабудзе. Такая добрая кніга». Бедаваў толькі: «Нікому гэтую кнігу даць нельга: ніхто з нашых не прачытае». Між шпіталямі, калі заходзіла да яго, вярнуць забыўся. Перажываў: «Я ж кнігу Вам не аддаў». Суцяшала: «Нічога, я яе прачытала. Аддасце, як вернецеся». Не вярнуўся…

А самая апошняя, падараваная Івану Якаўлевічу кніга — «Методыка шчасця» Алеся Мікалаевіча Белакоза. Аўтар перадаў яе праз Аляксея Міхайлавіча Пяткевіча, які, ведаючы, што збіраюся ў шпіталь, перадаў мне. Прачытаць цалкам так і не паспеў. Але пазнаёміўся, штонішто, як сказаў, прачытаў.

Ён быў вялікім Чытачом.

Іван Лепешаў. Фота Радыё Свабода

Апошні артыкул

Напісала пра апошнюю кнігу Івана Якаўлевіча «Пошукі і роздум». Даслала артыкул у «новачасную» «Літаратурную Беларусь». Прасіла змясціць у кастрычніцкім нумары, каб нагадаць чытачам пра ягонае дзевяностагоддзе. Але рэдактар запярэчыў: «Не будзем чакаць так доўга. Надрукуем у вераснёвым нумары».

Той нумар газеты яму перадалі з дому. Расказвае мне, што чытаў. Пра розныя іншыя артыкулы гаворыць. А пра той не кажа. Пытаюся: «Ці чыталі артыкул пра сваю кнігу?» — «Ну што Вы! Самы першы прачытаў. Не проста чытаў, а чытаў два разы».

Калі наведвалі яго, бачыла той нумар «Літаратурнай Беларусі» на ягонай тумбачцы.

Гэта быў апошні артыкул пра створанае Іванам Якаўлевічам, які ён прачытаў.

Не паспелі

А вось кнігу да ягонае круглае даты выдаць не паспелі.

Рыхтаваць яе пачалі яшчэ з зімы.

Усе ведалі, што Іван Якаўлевіч хворы, што трэба спяшацца. Але ўсе чакалі 90-годдзя. Ды і выдавецтва ў Гародні, дзе нашы кнігі выходзяць, толькі адно — ЮрСаПрынт.

«Краявіды роднай мовы» — так яе назвалі. Узгаднілі назву з ім. Сказаў сваё звычайнае: «Няхай».

Сыход Івана Якаўлевіча прымусіў зрабіць рэдакцыйныя праўкі ва ўжо гатовы макет. Не ўсё, праўда, і выправілі.

А ён так яе чакаў! Шторазу па тэлефоне пытаўся, што з кнігай. Пытаўся і ў апошнюю сустрэчу ў шпіталі…

Не дачакаўся.

Па розных шляхах

Усе мы, ягоныя вучні, ішлі ўслед за Іванам Якаўлевічам. Так усе сцвярджалі, развітваючыся з ім. Але ці так гэта было насамрэч? Хто, як не ягоныя вучні, выкінулі з планаў універсітэцкага выдавецтва «Этымалагічны слоўнік прыказак» — апошнюю вялікую навуковую працу вучонага (яе ён усё ж выдаў у Мінску, у дзяржаўным выдавецтве), пасля інтэрв'ю для «Радыё Свабода» забаранілі прэзентацыю гэтага выдання, якую самі і прапанавалі? Праўда, ён тае забароны нават не заўважыў. Ад самага пачатку, калі з ёю завяліся, казаў: «Навошта тая прэзентацыя?» Ніколі ні адной кнігі свае не прэзентаваў.

У апошні дзень, калі ўсё ж быў атрыманы дазвол на развітанне з вялікім вучоным у корпусе беларускай філалогіі ўніверсітэта, усе мы таксама ішлі ўслед за ім. Каб пасля памінак вяртацца не разам. Усе прайшлі па адной вуліцы, але рознымі групамі, рознымі шляхамі. Ганаруся нашай сяброўнай: Аляксей Міхайлавіч Пяткевіч, Ігар Васільевіч Жук і мы з таленавітай Надзеяй Чукічовай. Размаўлялі пра Івана Якаўлевіча, пра службу ў саборы. Святар чамусьці вельмі многа гаварыў. Тлумачыў, што адбываецца з душою ў першы, трэці, дзявяты, саракавы дзень. Заклікаў у часе службы, зразумела, маліцца, а яшчэ светла згадваць таго, хто адышоў: «Калі на душы ў вас стане светла, надыдзе супакаенне, значыць, малітвы прынятыя Небам»…

На саракавіны па Івану Якаўлевічу сабралася нас вельмі мала.

На гадавіну збярэмся?..

Не ў сваю дывізію…

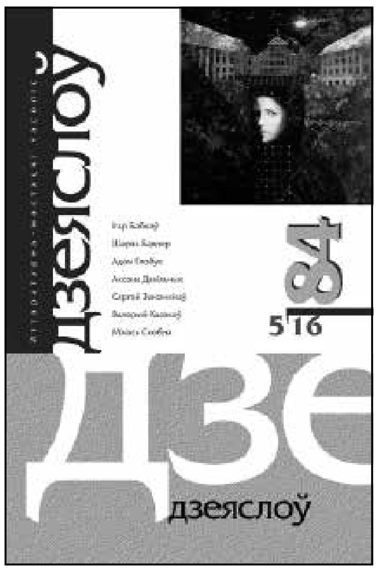
Ён меў узнагароды таго, ваеннага часу. Юбілейных не прызнаваў. Хоць і выдаваліся, як усім ветэранам. Ад ордэна Францыска Скарыны, якім яго хацелі ўзнагародзіць да юбілею, катэгарычна адмовіўся. Па зразумелых прычынах. А вось ад ганаровага месца на могілках адмовіцца ўжо не мог. Ён і не ведаў, што ветэранаў хаваюць асобна, у прэстыжным першым сектары. Калі і думаў пра вечнае, то толькі пра свае кнігі, пра сваю працу.

У тым сектары спрэс тыя, хто ваяваў на розных франтах. Не абавязкова з фашыстамі. Хто мае заслугі перад краінай. На жаль, у нас гэта блытаюць з уладай, сістэмай. Між іх знайшліся нават тыя, хто і перад вечнасцю не прызналі сілы вышэйшай, нябеснай. Вусцішна было ўглядзець свежыя магілы без крыжа. Узгадалася, калі глядзела на здымкі суседзяў Івана Якаўлевіча з медалёвымі грудзьмі, як ён «адсвяткаваў» з такімі свой апошні Дзень Перамогі.

Сказала, што і там ён будзе ім сваю праўду даносіць. А Ігар Васільевіч дапоўніў, падкарэктаваўшы паэта: «Не ў сваю дывізію пайшоў…».

«Чорны кот», Дамініка, Муня-птушкавод ды іншыя

Гэтым разам у сваім аглядзе чарговага (84-га) нумара часопіса «Дзеяслоў» я пастараюся ні на што іншае, апроч саміх тэкстаў, не адхіляцца.

Пачну з найбольш яркіх, уразлівых і насамрэч вартых адзнакі і чытацкай увагі твораў.

Аднастылёвая, бессюжэтная па сутнасці, манатонная гісторыя жыцця маладога творцы-кампазітара, якая (маладая жанчына) апынулася ў замежжы... Па-першае, можна сказаць, што гэта спроба выснаваць філасофію творчасці ў жанры мініяцюрнай эсэістыкі, прафесійна зведзенай у адно адмыслова сатканае палатно...

Па-другое, як для мяне, гэта як бы ўсведамленне ўласнай творчай адпрэчанасці, а таксама спроба ўявіць сябе праз кагосьці староннягa, хто валодае тваёй падсвядомасцю (*«Ён пісаў пра сутнасную бяздомнасць музыкі ў нашу эпоху»*)... Ну і, па-трэцяе, гэта завуаляваная тэза пра нацыянальнае, якое вылузваецца з наднацыянальнага. Пра месца мастацтва і творцы ў сучасным свеце.

Прыкладна такі суплёт уражанняў, разваг і высноў пакідае новая аповесць **Ігара Бабкова** «Эва Дамініка: лінія фронту». Вельмі цікавую рэмарку робіць гераіня падчас канцэрта пасля свайго вяртання на Радзіму напрыканцы аповесці: *«Неістотна, у якіх абставінах мы заўтра прачнемся, падумала яна раптоўна. Сніць нас хтосьці ці прыдумвае. Неістотна, ці мае ён план і які менавіта. Важна, што ва ўсіх нашых снах, усіх лабірынтах, усіх магчымых рэальнасцях у нас ёсць для каго быць музыкай»*.

Пагаджуся і раю вам пачытаць новы твор мінулагодняга лаўрэата прэміі Гедройца. Не з прычыны яго колішніх лаўраў, а з нагоды апублікавання ім неардынарнага і таленавітага літаратурнага тэксту.

Пісьменнік **Валерый Казакоў** пачынае публікацыю рамана «Чорны кот». Раман павінен выклікаць палеміку ў грамадскіх колах, асабліва ў нацыянальна заангажаваных, але, як для мяне, то ён дазваляе паспалітаму беларускаму чалавеку, у тым ліку і свядомаму, азірнуцца на мінулае сваёй Айчыны і паразважаць пра былое халодным розумам... Трэба пазначыць, што празаічныя творы пісьменніка В. Казакова заўжды інтрыгуючыя — на мяжы рэальнасці (амаль дакументальнай) і рамантычна-прыгодніцкай фантазіі. Цікава, што, спрабуючы прымірыць у адным жанры гэтыя дзве сутнасці і нават прывесці іх да пэўнай гармоніі, ён як пісьменнік не церпіць творчай паразы. Цяпер што да змесце, сюжэту і самой мастацкай ідэі рамана. Малады опер органаў бяспекі РБ Вячаслаў Скарга займаецца разгадкай нацыяналістычнага супраціву ў Беларусі падчас вайны і ў паваенны час; ён задаўся мэтай разабрацца ў асобных людзях, іх учынках, дзеях, а таксама ў ідэйнай ды ідэалагічнай скіраванасці таемнай аперацыі, якая называлася «Чорны кот». Падчас выпісанай аўтарам гісторыі вельмі цікава адсочваць эвалюцыйную зменлівасць поглядаў маладога опера КДБ Вячаслава, што робіць яго асобу ўсё больш адкрытай у пытаннях уласнай нацыянальнай годнасці і самавызначэння... На маю думку, галоўнай тэмай і ўнутранай (хоць і не надта выпуклай тэкстава) ідэяй рамана ўсё ж з'яўляецца спроба аналізу і вызначэння самасвядомасці беларусаў, іх стаўленне да родавай, айчыннай і дзяржаўнай суверэннасці, іх ментальная адпрыродна-ўнутраная прага да аб'яднальнай ідэі, цярпімасці і цэласнасці нацыі і ўсяго беларускага народа як такога... У аўтара даволі ясны моўны склад выкладання тэксту і строгі традыцыйны стыль пісьма. Словам, раю пачытаць, раздумацца... Цвяроза і халодна. Бо сюжэт схіляе да авантурнага і захопленага паглынання тэксту. Зазначу, што ў аўтара не было мэты перапісаць гісторыю на свой капыл. А вось пераасэнсаваць яе з сённяшняга пункту погляду — так.Таму, як я ўжо зазначыў вышэй, стаўленне да гэтай кніжкі ў людзей розных палітычных светапоглядаў не будзе аднапалярным. Але і гэта, я лічу, таксама будзе сведчыць на карысць твора, яго розгаласу і чытацкай прыцягальнасці.

Нечакана ўразіў цудоўны, арыгінальным стылем выпісаны **Масеям Кульбакам** аповед з глыбінь псіхалогіі затоенага яўрэйскага жыцця, які называецца «Муня-птушкавод і яго жонка Малкелэ». Мастацкія маргіналіі жыццяпісу пакалечанага, забітага і забытага чалавека з птушынай душой, выдатна пераствораныя Вольфам Рубінчыкам з ідыш на беларускую мову.

Адметная нізка вершаў **Аксаны Данільчык.** Паэтку прыцягваюць і хвалююць знешнія праявы жыцця, якія працягваюць жыць унутры чалавека... Своеасаблівыя метафары таго суперажывання. Хоць уласна ў мяне ёсць адчуванне, што сучаснай паэзіі бракуе менавіта сярмяжнай пакутлівай рэалістычнасці, якая колісь вымала чытацкую душу вонкі...

Паэт, эсэіст і публіцыст **Міхась Скобла** нявоглядзь паўстаў на парозе свайго паўвекавога жыцця. Віншуем! Найперш, вядома, з важкім творчым плёнам. Рэдакцыя друкуе нізку вершаў юбіляра пад назовам «Кансервацыя агню» (апошнім часам цягне Міхася да розных таемных закрытасцяў, я тут маю на ўвазе і назву яго нядаўняй кнігі «Саркафагі страху»). Творы М. Скоблы маюць глыбока нацыянальны замес, а лірыка заўжды грамадзянска-бунтоўная, нястрымная, як вершнік, і нечаканая ў сваіх натуральных праявах.

Лірычны, песенны, фальклорна-бытавы верш паэта **Леаніда Дранько-Майсюка** сёння, у святле пашанотнага ўзросту, вельмі цёпла кладзецца мне на душу. Ён піша пра сваю Давыд-Гарадоччыну, але, чытаючы яго, мне ўспамінаецца мая Клеччына, а ўсім нам — наша агульная Бацькаўшчына — Беларусь.

Што значыць пакінуты
волі сляпой
Той сімвал на страшнай вадзе?
Багацце, якое губляем з табой...
Радзіма, якая ў бядзе...
Ці проста нічога,
трызненне адно...
Ці мала што сніцца каму,
Аднак жа здаецца адзіным яно
І родным здаецца, таму...

Даўнавата ўжо не даводзілася чытаць новых вершаў **Сяргея Законнікава.** Звычайна яны з традыцыйна грамадзянскім матывам, таму гэтая яго нізка па-добраму здзівіла, найперш — шчыра-шчымлівай споведдзю перад немінучым «розвітам», як ён сам тое называе. Такім вершам верыш:

Як небяспечна мяняемся мы!
А за спіною — дыханне зімы...
Не перапішаш начыста быццё.
Мамачка, мама...
Каб жа знаццё...

Віленскія міні-казкі **Адама Глобуса** — гэта такія метафарычна-містычныя показкі-прыпавесці, выбудаваныя на рэаліях асобных людзей і іх незвычайных учынках. Чытанне даволі напружанае і патрабуе зваротнай чытацкай рэакцыі і разважлівых высноў. Прывяду цалкам казку «Залатыя рогі»:

«Маладой віленчанцы Антаніне Сініцынай спадабаўся анёл. Жанчына так закахалася, што лётала за ім неадчэпна. Куды анёл — туды і Сініцына. Заляцанні жанчыны скарылі крылатага прыгажуна. Яны пачалі цалавацца і любіцца. Антаніна дзвюма рукамі ўчапілася ў анёлскі німб. Анёл ускінуў галаву. Німб хруснуў. У руках жанчыны застаўся вялікі кавалак бясцэннага ўпрыгожання, а на анёльскай галаве ўзніклі залатыя рогі. Так у нашай Вільні і з'явіўся першы чорт».

Усевалад Сцебурака ўвесь даастатку ў сваіх вершах не змяшчаецца. Тым больш, што і самі вершы заўважныя, чытаюцца ўзахоп, бунтуюць унутры. Сам паэт наконт іх выказваецца гэтак:

А калі ўсё ж твору —
лёс на свет з'явіцца
(музы час той ведаюць —
іншым не відно),
тут у слухачы ўжо можна й
не прасіцца —
сам паэт заявіцца
з вершам заадно!

Россып мініяцюр пад агульным назовам «Вокны» прапануе **Алесь Емяльянаў-Шыловіч.** Не першы раз чытаю яго малую лірычную прозу і атрымліваю гэткі скразнякова-свежы наталючы ўдых, своеасаблівы тонус для перадумовы ўласнай творчасці.

У маладой мастачкі з Гайнаўкі, што на Беласточчыне, **Кацярыны Сянкевіч**, час ад часу, і вершы здараюцца вартымі ўвагі. Хоць яна можа мне і запярэчыць:

Маё жыццё патрабуе
асэнсавання,
нечаканага.
А ты чакаеш
і нечаканае асэнсаванне перада мной
не ты адкрываеш.
Адкрываюць яго тыя
што чытаюць мае вершы
а ты чытаеш маю прыгажосць.

Апавяданне «Кара» **Вольгі Мікалайчык** зроблена дабротна. Густы, змрочна-крывавы тэкст зладаваны з прыгодаў беларускай валанцёркі ў часе падзей, што адбываюцца ва Украіне. Цынічна кажучы, — кошт і сутнасць сабачага і чалавечага жыцця на адлегласці стрэлу і міласэрнасці... Псіхалогія чалавека на мяжы выжывання, як фізічнага, так і духоўнага... Па сутнасці — пашыраны (метафарычны) сцэнарый кароткаметражнага мастацкага фільма.

Рэспект **Андрэю Хадановічу.** Яго абеларушаны Шарль Бадлер проста выдатны. Каб не займацца бяздоказным хваласпевам (французскай не валодаю, параўноўваю з перакладамі на рускую мову), працытую пару шэдэўральных строф з верша «Смерць мастакоў»:

О, колькі год табе яшчэ
насіць каўпак,
Звінець званочкамі й крыўляцца,
вечны блазне?
Сумуеш па красе,
як па свабодзе вязні, —
Карыкатурны жрэц,
пародыяў мастак.
Хоць бачыцца мішэнь,
але пацэліць — як?
І прадаеш душу без гневу і прыязні,
Каб толькі Ідэал
разгледзець падрабязней...
І нішчыш накіды, і плачаш,
як маньяк!

Л. Хейдарава міла-душэўна і сардэчна-кранальна перадала беларускаму чытачу пачуцці і подумкі лірычнай украінскай паэткі **Таццяны Якавенкі.**

Штрыхі да творчага партрэта **Зміцра Віталіна** публікуе Віктар Жыбуль. Як на мой погляд, такія літаратурна-чалавечыя адкрыцці і прасвятленні, якія робіць Віктар, вельмі істотныя для гісторыі нашай літаратуры і для папаўнення яе біяграфічных, творчых і мастацкіх здабыткаў. Паэт Віталін, які пад псеўданімам доўгі час жыў забытым у Адэсе, не растраціў і не загубіў талент, нягледзячы на свой пакручасты чалавечы і літаратурны лёс.

Друкуюцца і невядомыя вершы З. Віталіна. Вось радкі аднаго з іх:

Паэзія — ты крываточыца,
Ты — раны незагойнай боль.
А як карціць, а як жа хочацца
Пайсці ў найстрашную з няволь.
Так, я — нявольнік твой, паэзія,
Нявольнік той, што сам прыйшоў
У кайданы твае жалезныя
Не толькі целам, а й душой.

Заканчэнне электроннага ліставання **Таццяны Сапач** пададзена ў публікацыі С. Дубаўца. Такая жывая Таніна цёплая, трапяткая ды іранічна-ўсмешлівая душа, нават не верыцца, што не вернецца...

Мікола Гіль заканчвае публікацыю лістоў, атрыманых ім падчас працы рэдактарам тыднёвіка «Літаратура і Мастацтва».

Пра жыццё і творчы лёс заходнебеларускіх паэтаў з Дзятлаўшчыны (Івана Пышко — псеўданім Гарасім Прамень, Івана Івашэвіча — Пятруся Граніта і Аляксандра Лебедзева — Васіля Струменя) піша ў сваім літаратуразнаўчым нарысе **Сяргей Чыгрын.**

Анатоль Астапенка заканчвае свае біяграфічна-мемуарныя запісы пра жыццё і творчы лёс выдатнага нашага празаіка, паэта і крытыка Міхася Стральцова.

Напрыканцы нумара вы можаце пазнаёміцца з аналізам арыгінальнай творчасці паэткі Марыі Вайцяшонак і новага зборніка вершаў пінчанкі Алены Ігнацюк, пра якіх напісалі **Л. Галубовіч** і **У. Сівіцкі.**

Рубрыка **«Дзеяпіс»** дапаможа чытачам адшукаць патрэбныя ім кнігі.

Таму — не пакідайце мовы сваёй і чытайце кніжкі свае...

ЛеГал

ПРЭМІІ

Букераўская прэмія

Яе ўпершыню ў гісторыі атрымаў амерыканец...

Лаўрэатам Букераўскай прэміі 2016 года стаў Пол Біцці за раман «Распродаж». Ён — першы амерыканскі пісьменнік, якому прысудзілі самую прэстыжную брытанскую літаратурную ўзнагароду.

Пераможцу абвясцілі 25 кастрычніка ў Лондане. Ён атрымаў чэк на 50 тысячаў фунтаў стэрлінгаў (каля 61 тысячы долараў ЗША).

«Распродаж» — сатырычны раман пра расавую палітыку ў ЗША. Яго герой — чарнаскуры мужчына, які спрабуе вярнуць рабства і сегрэгацыі ў адным з прыгарадаў Лос-Анджэлеса.

«The New York Times» уключыў раман у пералік найважнейшых кніг 2015 года. Востры гумар і знішчальную сатыру ў рамане высока ацанілі крытыкі, аднак Пол Біцці сябе не лічыць сатырыкам. Ён мяркуе, што крытыкі звяртаюцца да камічнага ў творы, каб не гаварыць пра яго сур'ёзныя аспекты.

Букераўскую прэмію прысуджаюць з 1969 года. Да 2014-га лаўрэатамі маглі быць толькі грамадзяне Вялікабрытаніі, Ірландыі і краін Брытанскай Садружнасці. Цяпер жа пераможцам можа стаць пісьменнік з любой краіны, які піша на англійскай мове.

У мінулым годзе прэмію атрымаў ямаец Марлон Джэймс за раман «Кароткая гісторыя сямі забойстваў».

Літпрэмія — за адзін сказ

Раман «Сонечны гарсэт» ірландца Майка Маккормака атрымаў прэстыжную прэмію Голдсмітскага ўніверсітэта Лондана. Уся кніга складаецца з аднаго сказа.

Па сюжэце 223-старонкавага рамана, інжынер з захаду Ірландыі Маркус Конуэй ненадоўга ўваскрасае з мёртвых у дзень памінання памерлых. «Палітыка, сям'я, мастацтва, шлюб, здароўе, грамадзянскі абавязак і экалогія — толькі некаторыя з тэм, якія аўтар закранае ў расповедзе, выкананым лірычнай, але моцнай прозай», — пракаментаваў рашэнне журы яго старшыня прафесар Блэйк Морысан. Паводле яго слоў, пісьменніку ўдалося нестандартна адлюстраваць жыццё звычайнага рабацягі.

51-гадовы Майк Маккормак стаў трэцім за апошнія тры гады аўтарам з Ірландыі, які атрымаў прэстыжную ўзнагароду і прыз — 10 тысячаў фунтаў стэрлінгаў.

Літаратурная прэмія лонданскага Голдсмітскага ўніверсітэта за інавацыі ў літаратуры была заснавана ў 2013 годзе. На яе могуць прэтэндаваць брытанскія ды ірландскія пісьменнікі.

Майк Маккормак пачаў літаратурную кар'еру ў 1996 годзе. Тады за дэбютны зборнік апавяданняў ён атрымаў ірландскую літаратурную прэмію «Rooney Prize».

Суаўтар Шэкспіра — Крыстафер Марло?

Брытанскага пісьменніка Крыстафера Марло прызналі суаўтарам «Генрыха VI» Уільяма Шэкспіра, пішуць сайты са спасылкай на «The Guardian».

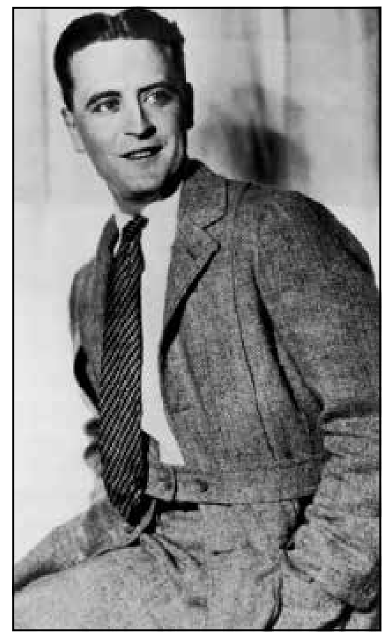
Такую выснову зрабіла каманда з 23 навукоўцаў з пяці краін. З дапамогай камп'ютарных тэхналогій яны высветлілі, што К. Марло ўдзельнічаў у стварэнні трох частак «Генрыха VI». У часе даследавання было ўстаноўлена, што 17 з 44 п'ес Шэкспіра было напісана ў суаўтарстве з іншымі пісьменнікамі і драматургамі.

Прозвішчы Марло і Шэкспіра з'явіліся на тытуле акадэмічнага выдання твораў Шэкспіра, якое Оксфардскі ўніверсітэт выпусціў сёлета 27 кастрычніка.

Крыстафер Марло — англьскі паэт і драматург. Яго самым вядомым творам лічыцца п'еса «Трагічная гісторыя доктара Фаўста». Дыскусіі пра яго дачыненні да твораў Шэкспіра пачаліся ў XVIII стагоддзі. Паводле адной з версій, Марло інсцэніраваў сваю смерць у 1593 годзе і пісаў пад імем Шэкспіра...

Невядомыя творы Фіцджэральда

Апошнія неапублікаваныя творы амерыканскага пісьменніка Фрэнсіса Скота Фіцджэральда выйдуць вясной 2017 года, паведаміла «The Guardian».

Зборнік апавяданняў Фіцджэральда пабачыць свет у амерыканскім выдавецтве «Simon & Schuster». Гэтыя творы былі напісаныя больш за 80 гадоў таму, але ні разу не публікаваліся. Яны захоўваліся ў прыватных калекцыях.

Пісьменнік стварыў некалькі тэкстаў у сярэдзіне і напрыканцы 30-х гадоў для выдавецтва «Charles Scribner's Sons», аднак яны так і не былі апублікаваныя з-за «неадпаведнасці стылю і тэмы гісторый Фіцджэральда запытам выдавецтва».

«Замест таго, каб змяніць свае творы пад дыктоўку рэдактараў, Фіцджэральд палічыў за лепшае, каб яго працы засталіся неапублікаванымі ў той час, калі ён адчуваў патрэбу ў грошах», — паведамілі навіны выдання.

Невядомы зборнік твораў Фіцджэральда будзе называцца «Я б памёр для цябе» і быў напісаны ў той час, калі пісьменнік знаходзіўся ў гарах Паўночнай Караліны, а яго жонка Зельдэн жыла ў санаторыі непадалёк.

У 2017 годзе таксама ўпершыню выйдзе «Аповесць пра Берэна і Люцыен» Джона Толкіна.

Імпарт кніг з Расіі ва Украіну скараціўся ў 10 разоў

З 2012 па 2015 год імпарт кніжнай прадукцыі з Расіі ва Украіну паменшыўся з 33 да амаль 3,7 мільёна долараў ЗША.

Пра гэта падчас гадзіны пытанняў да ўраду ў Вярхоўнай Радзе Украіны заявіў віцэ-прэм'ер Украіны па гуманітарных пытаннях Вячаслаў Кірыленка (як паведаміла «Еспресо.TV»).

«Афіцыйная статыстыка, і гэта вельмі цікава, паказвае стабільнае падзенне імпарту расійскіх кніг ва Украіне. Вось 2012 год: імпартавана на 33 мільёны долараў, у 2013 годзе — 23 мільёны, у 2014 годзе — пачатак рускай агрэсіі — на 12 мільёнаў долараў імпарт з Расіі кніг, у 2015 годзе — ужо 3,7 мільёна долараў», — сказаў В. Кірыленка.

Ён адзначыў, што цяпер, паводле ацэнак асацыяцыі выдаўцоў і кнігараспаўсюднікаў, за восем месяцаў гэтага года ва Украіну з Расіі ўвезена кніг не больш чым на 2 мільёны долараў.

«Аднак «шэры» імпарт працягвае квітнець, і менавіта там хаваецца антыўкраінская прадукцыя, якая распальвае міжнацыянальную варожасць, не прызнае права на існаванне Украіны, бэсціць нашых байцоў і добраахвотнікаў», — адзначыў віцэ-прэм'ер Украіны.

Месца пахавання Хармса

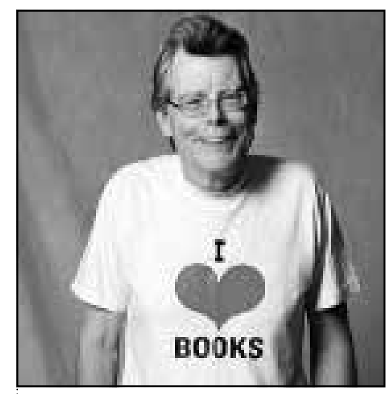
Даследчыкі з аргкамітэта прэміі Данііла Хармса знайшлі магчымае месца пахавання пісьменніка, якое, паводле папярэдніх дадзеных, знаходзіцца на Піскароўскіх могілках (паведаміў «РИА Новости» старшыня аргкамітэта Аляксандр Марс).

«Да такой высновы (з верагоднасцю 95 адсоткаў) прыйшоў аргкамітэт прэміі Данііла Хармса ў часе двухмесячнай аналітычнай і пошукавай працы», — сказаў суразмоўца агенцтва. Паводле яго слоў, даследчыкаў цікавіла лагістыка вывазу цел да месцаў пахаванняў у лютым 1942 года, калі памёр Хармс, з раёна Арсенальнай набярэжнай і Арсенальнай вуліцы. А. Марс адзначыў, што, па дакументах Піскароўскіх могілак, целы з гэтага раёна вывозіліся туды. Гэта ўскосна пацвярджаюць і іншыя дакументы, а таксама ўспаміны відавочцаў, дадаў ён.

Нацыянальная прэмія Данііла Хармса ў галіне літаратуры і мастацтва заснавана прыватнымі асобамі ў 2016 годзе.

Данііл Ювачаў (творчы псеўданім — Хармс) нарадзіўся ў 1905 годзе ў Пецярбургу. Ён вядомы як удзельнік аб'яднання «ОБЭРИУ» («Аб'яднанне рэальнага мастацтва») і аўтар некалькіх кніг для дзяцей. Пісьменнік быў арыштаваны паводле паклёпніцкага даноса, а ваенны трыбунал загадаў утрымліваць Д. Хармса ў псіхіятрычнай лякарні.

Данііл Хармс памёр 2 лютага 1942 года ў час блакады Ленінграда, у аддзяленні псіхіятрычнай лякарні турмы «Кресты».

Казка Стывена Кінга

Стывен Кінг выдасць дзіцячую казку пра антрапаморфны паравоз, паведаміла «The Guardian». Кніга будзе называцца «Чарлі Ту-Ту» («Charlie the Choo-Choo»). Кінг апублікуе яе пад псеўданімам Берыл Эванс.

У казачнай гісторыі распавядаецца пра хлопчыка Джэйка, які сустрэў «жывы» чалавекападобны паравоз. «Ты выглядаеш шчаслівым, але я думаю, гэта ўсяго толькі маска. Думаю, ты аніколькі не шчаслівы, а Чарлі — гэта не тваё сапраўднае імя», — гаворыць Джэйк у кнізе.

«Чарлі Ту-Ту» ўвойдзе ў цыкл раманаў С. Кінга «Цёмная вежа». Ілюстратарам кнігі стаў Нэд Дэмерон.

«Цёмная вежа» складаецца з некалькіх раманаў, напісаных на сумежжы фэнтэзі, жахаў, навуковай фантастыкі і вестэрна. Серыя ўключае персанажаў і сюжэтныя лініі іншых, не звязаных адна з адной, кніг. Экранізацыя першай часткі цыклу «Стралец» з Мэцью Макконахі ў галоўнай ролі выйдзе ў лютым 2017 года.

Дар'я Кучарэнка,
vsiknygy.net.ua

Літаратурная Беларусь

Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91. Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by